

ЛІТАРАТУРА

і МАСТАЦТВА

13 жніўня

2004 г.

№ 33/4270

АНОНС!

Гісторыя сувязі: з XIX у XXI стагоддзе

1 ліпеня 1983 года міністрам сувязі БССР І. Грыцуком быў падпісаны загад № 122 пра стварэнне музея. Варта адзначыць, што актыўны ўдзел у вялізнай працы па даследаванні тэматыкі, навуковым праектаванні экспазіцыі, зборы экспанатаў прымалі ўсе прадпрыемствы сувязі рэспублікі, ветэраны-сувязісты і грамадскія арганізацыі.

5

СТАР.

Рышард Май:

“Гэта вельмі натуральна для чалавека — ствараць”

— Задача педагога — не занявольіць дзіця існуючай акадэмічнай сістэмай, што ўжо склалася, а ўмацаваць у ім тое самае інстынктыўную прагу творчасці. У кожным маленькім чалавечку, нават калі ён яшчэ не з’явіўся на свет, ужо закладзены творчы пачатак.

СТАР.

3

Спявае лета
над барамі,
Сасёнкі струнамі
звіняць,
Гамоніць поле
каласамі,
Шапоча ў кветках
сенажаць.

Шумяць вятры
ў гаях напеўна...
Адна рачулка
ў чаратах
Бурчыць, варочаецца
гнеўна,
Бы мулка спаць
на камянях.

Пятрусь Броўка

Фотакалаж В. Калініна

Сустрэча Міністраў інфармацыі Рэспублікі Беларусь і Кітайскай Народнай Рэспублікі

Беларусь зацікаўлена ў развіцці супрацоўніцтва з Кітаем у інфармацыйнай сферы. Аб гэтым заявіў Міністр інфармацыі Беларусі Уладзімір Русакевіч на сустрэчы з кітайскай дэлегацыяй на чале з намеснікам старшыні Дзяржаўнай кан-

цылярыі па справах інфармацыі пры Дзяржаўным савеце КНР Цай Меньчжаа.

Кітайскаму боку накіраваны прапановы па праекце дамовы аб супрацоўніцтве ў інфармацыйным полі паміж дзвюма дзяржавамі. Важна таксама выкарыстоўваць сучасныя інфармацыйныя тэхналогіі, у прыватнасці Інтэрнет. Сёння вядуцца перамовы па ўмацаванні беларускай паліграфічнай базы з дапамогай сучаснага кітайскага абсталявання.

Міністр інфармацыі Уладзімір Русакевіч адзначыў, што кітайскія СМІ тэхнічна абсталяваны лепей за беларускія. Таму кітайскі бок можа дапамагчы ў пераабсталяванні як нашай інфармацыйнай прасторы, так і паліграфічных прадпрыемстваў.

Намеснік кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Алег Праляскоўскі, які таксама прысутнічаў на сустрэчы, сказаў, што больш шчыльным і дынамічным адносінам у інфармацыйнай сферы паміж Беларуссю і Кітаем паслужыць дамоўленасць аб узаемным супрацоўніцтве, праект якой рыхтуюць Міністэрства інфармацыі і Дзяржаўная канцылярыя па справах інфармацыі пры Дзяржаўным савеце КНР.

Ён таксама адзначыў, што добрыя адносіны паміж лідэрамі Беларусі і Кітая, падабенства поглядаў па міжнародных пытаннях з'яўляюцца дабротным палітычным падмуркам для развіцця беларуска-кітайскага супрацоўніцтва.

Мікалай АНІШЧАНКА

Першая спроба паказаць сябе

З восені беларускае тэлебачанне пачне вяртацца на Расію. Гэта стане магчымым дзякуючы новым тэхналогіям і шчыраму жаданню распусці пра сябе. Новы дзяржаўны некамерцыйны канал "Беларусь-ТВ" будзе распаўсюджвацца праз эфірныя і кабельныя сеткі розных краін, у тым ліку і на РФ, дзе пражывае шмат нашых суайчыннікаў.

Гэта будзе першая спробай паказаць лепшыя айчыныя перадачы замежным гледачам. Плануецца, што перавагу аддадуць інфармацыйным і аналітычным праграмам. Тут усе шанцы ў каманды АТН — Агенцтва тэлевізійных навін; яны маюць якасныя тэхнічныя магчымасці, да прыкладу, тую ж спецыяльную перадавальную станцыю, якая дазваляе выходзіць у эфір з любой кропкі краіны. Плануецца, што праз спадарожнік будуць транслявацца такія праекты канала, як "У цэнтры ўвагі" (аналітычная праграма, выходзіць у нядзелю), "Вакол планеты" (міжнародны штотыднёвік), "Час спорту" (як вынікае з назвы, — агляд спартыўных падзей).

Аднак аповед пра Беларусь быў няпоўны, калі б не перадачы пра гісторыю і культуру нашай краіны. Ім аддадуць большую частку эфірнага вяртання, прычым некаторыя праграмы будуць ісці на беларускай мове. А яшчэ — нашы суайчыннікі (і астатнія жадаючыя) змогуць паглядзець кінафільмы і серыялы айчынага кінематографа.

Зразумела, што новае тэлебачанне прадугледжвае і сумесныя праекты. Да таго ж не так даўно старшыня расійскага дзяржаўнага тэлеканала Алег Дабрадзееў і старшыня Белдзяржтэлерадыёкампаніі Уладзімір Матвейчук падпісалі генеральнае пагадненне аб супрацоўніцтве, дзе агавораны абмен праграмамі і матэрыяламі. Ужо зараз сістэму ўмоўна кажучы, культурных узаемазалежнаў адпрацоўваюць расійскі канал "Культура" і беларускі "Лад". Спецыялісты ад нацыянальнага ТВ абяцваюць, што ў верасні мы будзем атрымаць насапладу ад прагляду самых рэйтынгавых перадач: "Школа злослова", "Лінія жыцці", "Графоман", "Культурная рэвалюцыя", "Оркестровая яма" і інш. Ну а ці стануць нашы перадачы рэйтынгавымі для расійскага гледача, — пакажа час. Прычым, вельмі хутка.

СВЯТА БЕЛАРУСКАГА ПІСЬМЕНСТВА

Тураў — сталіца нашага пісьменства

Зусім крыху засталася да Свята — Дня беларускага пісьменства, якое ладзіцца ў першую нядзелю верасня ў Тураве. За пляч дзён да яго з Мінска ад Свята-Духава кафедральнага сабора па маршруце, блашаваным Філарэтам, Мітрапалітам Мінскім і Слуцкім, Патрыяршым Экзархам усё Беларусі і ўзгодненым з зацікаўленымі дзяржаўнымі ўстановамі рэспублікі, рушыць у дарогу па гарадах і вёсках краіны Рэспубліканская навукова-творчая Экспедыцыя "Дарога да Святыні" з Благодатным Агнём ад Труны Гасподняй, у складзе якой вядомыя вучоныя, дзеячы культуры і мастацтва, прадстаўнікі духавенства.

А пакуль ідзе падрыхтоўка да Свята.

Днямі ў горадзе (менавіта гэты статус атрымаў сёлетні Тураў), які знаходзіцца на тэрыторыі Жыткавіцкага раёна, прайшло пасяджэнне Рэспубліканскага аргкамітэта па падрыхтоўцы і правядзенні Дня беларускага пісьменства на чале з яго старшыняй — намеснікам старшыні Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь У. Дзяржын.

На пасяджэнні ішла размова аб гатоўнасці аб'ектаў да вызначанай даты. І, вядома ж, як адзначыў Дзяржын, асабліва адказнасць кладзецца на Міністэрства інфармацыі, якое "ладзіць свята".

Работа і сапраўды ладзіцца. Падрыхтаваны эскізы праграмы і запрашалыя білетаў. Выдавецтва рэспублікі да свята выпускаць кнігі "Тураў. Тураўскае Евангелле" А. Мельнікава, "Крылі, Епіскап Тураўскі" П. Лысенкі. "Тураўская зямля. IX — XIII стагоддзі"; альманах "Тураў літаратурны", прэзентацыя якіх пройдзе на пляцоўках горада.

Абудуцца цікавыя сустрэчы гасцей свята з пісьменнікамі, з рэдактарамі перыядычных выданняў.

Як заўважыў намеснік Міністра культуры В. Грыдзюшка, Відэацэнтр працуе над выпускам дакументальнага фільма пра Тураў, удзел у свеце прымуць шматлікія мастацкія калектывы.

На пасяджэнні выступілі першы намеснік Міністра інфармацыі Л. Ананіч, намеснік Міністра адукацыі Т. Кавалёва, першы намеснік Старшыні Нацыянальнай тэлерадыёкампаніі А. Саламаха.

Свае думкі па добраўпарадкаванні і захаванні спадчыны аднаго са старэйшых гарадоў рэспублікі, на тэрыторыі якога знаходзіцца шмат культурна-гістарычных помнікаў, выказаў археолаг П. Лысенка, які працяглы час вывучаў гісторыю гарадоў тураўскай зямлі.

Традыцыйна напярэдадні свята абудуцца "тураўскія чытанні", названыя так па сталіцы правядзення Дня беларускага пісьменства, у якіх прымуць удзел вучоныя з розных гарадоў краіны. Таму прэзідэнт НАН Беларусі М. Мясніковіч і старшыня Гомельскага аблвыканкома А. Якабсон паабяцалі зрабіць усё магчымае, каб навукова-практычныя канферэнцыі, а іх сёлетні мяркуецца правесці дзве — у Тураве і Гомелі, прайшлі на высокім прафесійным узроўні. Дарэчы, у першую вераснёўскую суботу ў Гомелі будзе святкавацца Дзень горада. Там для гомельчан таксама плануецца шмат разнастайных мерапрыемстваў.

Як зазначыў у заключным слове У. Дзяржын: свята пісьменнасці ў Тураве — значная падзея. Правядзенне яе з'явіцца моцным імпульсам да развіцця гістарычнай зоны ў горадзе і адраджэння ў гэтым краі беларускай гістарычнай спадчыны.

Валентына СМАНЦАР

ВІКа

Мой герой нарадзіўся ў Беларусі ў 1936-м. Дызайнер па адукацыі, аўтар некалькіх дзесяткаў таварных знакаў, яшчэ да паступлення ў Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут ён заняўся жывапісам і хутка стаў "працаваць" мастаком. Але, бадай што, галоўнае месца ў яго жыцці займае унікальны вопыт творчага выхавання: вось ужо 27 гадоў ён вучыць жывапісу маленькіх творцаў у Першамайскай выяўленчай студыі — але вучыць своеасабліва. Газеты пішуць: яго метадалогія — у адсутнасці метадалогіі. І сапраўды, феномен "студыі Рышарда Мая" — напэўна, найбольш яскравы ў сферы мастацкай педагогікі ў Беларусі, а па сутнасці ідэй і ўзроўню вынікаў можа быць ацэнены як вопыт сусветнага маштабу.

Вучыць, не павучаючы

Штодзень а трэцім у маленькім пакойчыку мінскай школы №88 пачынаюць збірацца дзеці. Менавіта пачынаюць збірацца, бо ў гэтай студыі няма строгіх часавых рамак і правілаў, па якіх можна займацца жывапісам.

У гэты ж час завітаў да славутага мастака-педагога і я.

— Студыя Рышарда Мая карыстаецца заведана большай папулярнасцю, чым аналагічныя гурткі, што працуюць па праграмах Мінадукацыі. У чым яе кардынальнае адрозненне!

— Задача педагога — не заняволіць дзіця існуючай акадэмічнай сістэмай, што ўжо складалася, а ўмацаваць у ім тое самае інстынктыўную прагу творчасці. У кожным маленькім чалавечку, нават калі ён яшчэ не з'явіўся на свет, ужо закладзены творчы пачатак. Бяда ў тым, што, калі ён пайшоў сваімі ножкамі, замест таго, каб раскрываць яго, дапамагаць яму, мы яго абмяжоўваем: кажам, тое нельга, гэта нельга. Дзіця глядзіць і думае: што ж такое? Якісьці дзядзька паказвае яму, як трэба. У гэтым трагедыя, катастрофа сучаснага грамадства.

Бо што значыць "ствараць трэба так, а не інакш"? У кожнага чалавека, і нават чалавечка, ёсць сваё пачуццё свету і, як вынік, пачуццё творчасці.

Таму мэта майей студыі можна сфармуляваць адным выразам: "вучыць, не павучаючы". Да мяне прыводзяць зусім маленькіх дзетак — часам нават двухгадовых. І вельмі важна з такога ўзросту дазваляць дзіцяці поўную свабоду творчасці.

— Дык у чым жа заключаецца метадыка выкладання?

— Гэта не ёсць выкладанне, а хутчэй назіранне. У мяне — свая праграма і свой падыход да кожнага дзіцяці. Дзеці, якія да мяне прыходзяць, першы час — месяц, год ці нават некалькі гадоў — робяць, што жадаюць. Я да іх прыглядаюся, і толькі потым пачынаю рабіць не заўвагі нават, а намёкі: "Як ты думаеш, можа так было б зрабіць лепей?" Штодзень прыглядаюся да кожнага дзіцяці і думаю: ці ўстаўціць з ім сёння ў кантакт, ці не.

Важна зразумець, што дзіця ідзе сваім шляхам, і не трэба яго

збіваць. Выяўленчае мастацтва — гэта не мова ці матэматыка, гэта зусім іншае — тое, што ў сэрцы, вельмі прыватнае і нават інтымнае, калі тут такое слова да месца. У дзіцяці — свой творчы пошук, таму чапаць яго ніяк не можна. Максимум, можна дапамагаць, але толькі

Вы паглядзіце, што адбываецца: каб чалавеку стаць прызнаным творцам, яму трэба як мінімум прайсці 4—5 год мастацкай школы, вучылішча і акадэмію — усяго каля 20-ці гадоў, — і што? Гэта смешна нават: змарнаваць столькі часу, каб потым, прабачце, маляваць гаршчкі. Канечне, калі б чалавек жыў 500 гадоў, то можна 15—20 выдаткаваць на адукацыю. Аднак жыццё чалавечае, на жаль, доволі кароткае...

Я не супраць акадэмічнага падыходу. Але калі ёсць дараванне, то ўсё тое можна спазнаць за год-паўтара — і далей трэба ісці шляхам развіцця. Чаму шмат хто з вялікіх ці не скончыў школу ўвогуле, ці вучыўся там так-сяк, — той жа Пушкін, да прыкладу?!

— Так склалася, што студыя Рышарда Мая больш вядомая за

тапіся, па якой праграме я працую. Я кажу, што па мазгавой.

Гэта дайшло да Саюза мастакоў, пасыпаліся лісты ў ЦК, што я — "не праграмны выкладчык", так што прыбавілася ў мяне сівізны і шмат здароўя не дадало. Выйсць было адно. Я за свае грошы даслаў працы ўдзельнікаў групы на міжнародныя выставы — і, канечне ж, вярталіся яны з дыпламамі. І калі зноўку прыходзілі камсамольцы, я звычайна дэманстравалі ім пачак дыпламаў — толькі такім чынам абараняўся.

— Падыход Мая магчымы толькі ў жывапісе? Як наконт іншых відаў мастацтва?

— Не толькі магчымы — патрэбны; і не толькі ў мастацтве! Глядзіце, што зараз робіцца з дзецьмі ў розных гімназіях: яны не вытрымліваюць той нагрузкі. Част-

больш здольныя да розуму (смяецца).

— Тады, магчыма, да азначэння творчасці больш падыходзіць не "інстынкт", а "інтуіцыя"!

— Так, яно бліжэй. Я гэта заўважыў, яшчэ калі вучыўся ў інстытуце — і развіваў тую інтуіцыю — спачатку ў сабе, а потым — у дзетак, якіх вучыў.

Творчасць дзіцяці матывавана інтуіцыяй — гэта першае, што я зразумеў у педагогіцы. Аднак далей у нас з афіцыйнымі праграмамі адбылося разыходжанне: "вялікія" саветскія педагогі-тэарэтыкі лічылі, што грунтуецца тая інтуіцыя на рацыянальным пазнанні свету, а я кажу, што на ірацыянальным.

Калі дзеці не задумваюцца, маюць свет як бачаць, то дзіву даешся, як цудоўна атрымліваюцца ў іх і прапорцыі, і кампазіцыя. Як толькі ўключаецца нейкі ўсвядомлены момант, рацыяналізм, яны маюць "як правільна": хату з дахам, як правіла, з трубой... А дарослыя шукаюць памылкі. Колькі разоў я бачыў, як дзеці кідаюць студыю — дзякуй Богу, не маю — толькі з-за таго, што дарослыя не разумеюць іх самавыяўлення.

Я зусім не супраць натуралізму. Не магу сказаць, што я супраць Рэмбранта... Але то вялікае мастацтва, а не тое, як

шматлікія мастачкі робяць — прыблізны партрэт, прыблізны пейзаж... Калі ты пішаў нешта натуральнае, то павінен дадаць кіслароду — але пакінуць месца для глядача, каб ён разважаў, мысліў. Бо што то за мастацтва, калі ўсё зразумела? Для адлюстравання ёсць лічбавыя фотаапараты, іншая тэхніка, якая цудоўна працуе.

Экстрэмальны творца ці творчы экстрэмал?

— Як праходзіла станаўленне вас як творчай асобы? Служба вадалазам у флоце паўплывала нейкім чынам!

— Творца і экстрэмал маюць шмат агульнага: і той, і той шукаюць нечага новага — новых адчуванняў, новай формы, новага, не створанага дагэтуль нікім іншым. Я лічу, што творчасць і экстрым — амаль адно і тое ж.

Так атрымалася, што я служыў на Новай Зямлі, за Палярным кругам, там, дзе не хапала 18 працэнтаў кіслароду. Служыў да таго ж вадалазам. Гэта можа гучаць дзіўна, але служба тая вельмі паўплывала на маё творчае "я".

...А праз некаторы час пачаў працаваць з дзецьмі. І адразу ўсвядоміў: калі ты якую-небудзь рэч жадаеш спазнаць, ты павінен грунтоўна, амаль малекулярна ў яе пранікнуць. І я зразумеў, што дзіцячая псіхалогія, якой мы, дарослыя, не надаем амаль ніякай увагі, ёсць вельмі няпростая — але страшэнна цікавая справа.

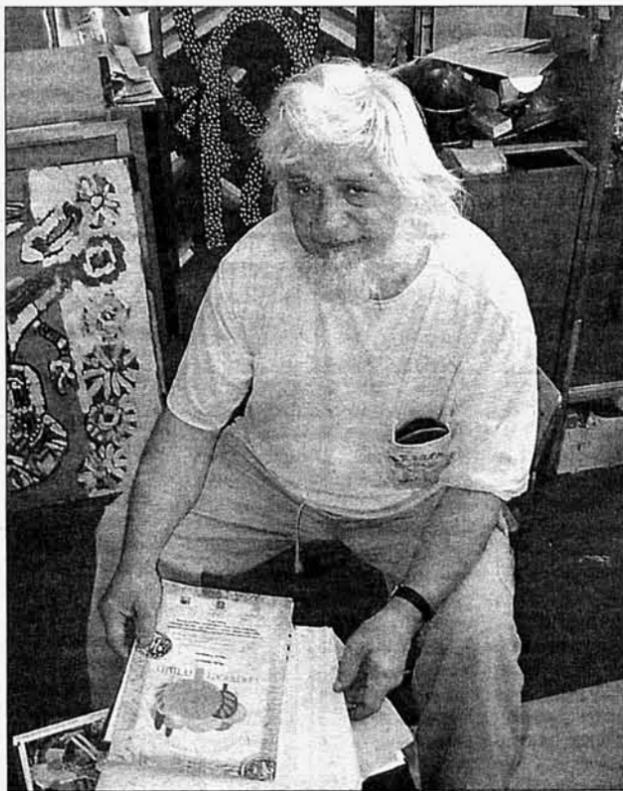
Трэба з дзяцінства прышчапіць жадаанне рабіць штосьці новае, штосьці знаходзіць, адкрываць. Бо калі ў свой час гэтага не зрабіць, з дзіцяці вырастае... абыяцель.

Мікалай АНІШЧАНКА,

фота аўтара НА ЗДЫМКАХ: Рышард Май дэманструе дыпламы студыі; Кацярына Макарэвіч займаецца ў студыі ўжо 16 гадоў; адна з дзіцячых работ.

Рышард Май:

"Тэта вельмі натуральна для чалавека — ствараць"

мяжой, чым на Беларусі. З якой прычыны! Ці не з таго, што ваша школа не ўпісваецца ў рамкі дзяржаўнай сістэмы творчай адукацыі?

— Гэта так. Як адбываецца выкладанне жывапісу ў звычайных дзіцячых студыях?.. Прыходзіць нейкі невядомы "дзядзька Пеця" і задае 20 дзеткам адно заданне: усе павіны добра яго намаляваць. Гэта бязглуздзіца. Прызнаюся, што калі мне 27 гадоў таму далі такую праграму, я яе толькі разгарнуў, і адразу закрыў, скажушы сабе: "Рышард, набярыся мужнасці, каб яшчэ раз у жыцці яе не адкрыць". І закрыў назаўсёды.

І прыходзілі камсамольцы, групамі па 15 чалавек, і пы-

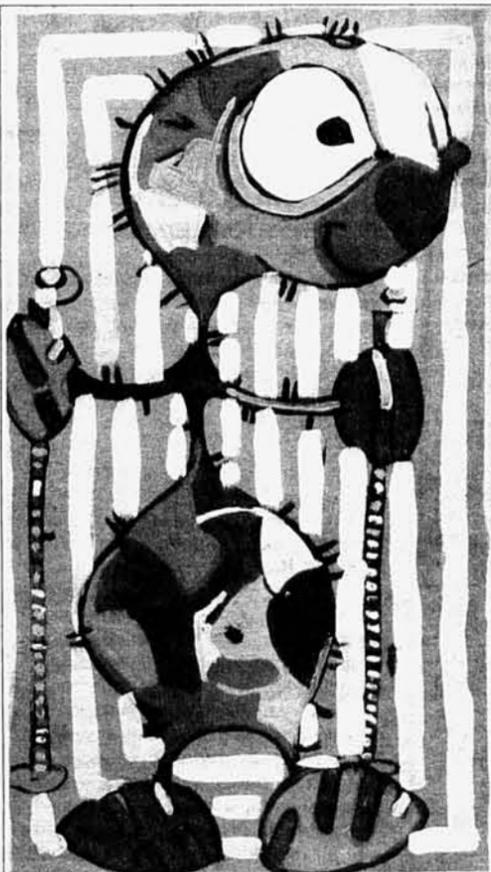
так, каб не выбіць яго з каляны, з той сцежкі, якую ён самастойна намацаваў. А калі ты бачыш, што дзіця збілася — але збілася нейкім чынам са сваёй сцежкі — пэўна, у яго існуе нейкая праблема, нейкая перашкода, якая вядзе ў бок. І ніхто не ведае, дзе — у сям'і нешта адбылося, ці ў школе нейкая "бацыла"... Тады яму ўжо трэба дапамагчы псіхалагічна — і гэта таксама задача педагога.

Нарэшце, асаблівы націск я раблю на адсутнасць адзнак. Казаць, што "Маша лепш за Васю" ў нашай студыі наогул забаронена. Бо для мяне важна, як ты мысліш, а не "наколькі правільна".

Апошні герой

— То праблема "акадэмічнага падыходу да дзіцяці"?

— ...То агульная праблема ўсіх нашых устаноў адукацыі, усёй адукацыйнае сістэмы, што навязвае кансерватыўныя, далёка не заўсёды правільныя падыходы.

кова з-за таго, што зашмат гадзін школьных заняткаў, часткова — з-за недасканаласці метадыкі тых заняткаў. Разумны педагог за 40 хвілін паспявае і праверыць хатняе заданне, і выкласці новы матэрыял — і каля адной трэці ўрока аддаць пад "раслабленне" — распавесці аб чымсьці іншым. Даказана, што ў такім выпадку матэрыял засвойваецца значна лепей, чым калі выкладчык толькі патрабуе.

Гэта вельмі натуральна для чалавека — ствараць. Увогуле, кожны з нас павінен ствараць, не важна, якая ў яго прафесія ці заняткаў.

Інстынкт ці інтуіцыя?

— Вы казалі, што творчасць у чалавечай прыродзе інстынктыўная!..

— Я сапраўды ў гэта веру. Аднак трэба прымаць да ўвагі, што ў ім яшчэ й эмацыянальная складальная вельмі вялікая.

— Звяры, што валодаюць інстынктамі, таксама здольныя да творчасці!

— Не, я мяркую, што яны

90 год — “Лучынецы”

Споўнілася 90 гадоў з дня выхаду ў свет літаратурнага і навукова-папулярнага ілюстраванага часопіса для моладзі “Лучынка”, які выдаваўся на беларускай мове ў 1914 годзе ў Мінску. Пасля рэвалюцыі 1905 г. на Беларусі адчуваўся вялікі недахоп літаратуры на беларускай мове, асабліва для дзяцей і моладзі. І Цётка ўзяла на сябе асноўную частку працы па арганізацыі і выданні першага беларускамоўнага часопіса. Дзеля гэтага пераехала з Вілы ў Мінск з высакароднай місіяй, каб СВЯТЛО “ЛУЧЫНКА” зазьяла па ўсёй сінёвай Беларусі. Для часопіса напісала шэраг апавяданняў, публіцыстычных артыкулаў і нарысаў. Цётка паставіла перад выданнем задачу асветы, грамадскага і сацыяльнага ўсведамлення беларускіх дзяцей і моладзі. Тут публікаваліся вершы, апавяданні, навалы, драматычныя абразкі, артыкулы пра народную песню, пра свята Купал-

ле, дарожныя нататкі, замаляўкі, краязнаўчыя і прыродазнаўчыя эцюды, матэрыялы з гісторыі Беларусі, навукова-папулярныя эканамічныя нарысы, дзіцячыя гульні. Фактычна выданне ажыццяўлялася на скрыжаванні мастацкай літаратуры і педагогікі.

Настаўніц беларускай мовы ў той час на Беларусі амаль не было, але “Лучынка” здолела стаць сапраўднай Настаўніцай для ўсёй беларускай нацыі. Выданне здолела аб’яднаць вакол сябе слыных дзеячаў айчыннага прыгожага пісьменства: Янку Купалу, Якуба Коласа, У. Галубка, Ц. Гартнага, Змітрака Бядулю, К. Буйло, А. Уласава, Алесь Журбу, А. Гурло, А. Паўловіча, М. Арла, А. Петрашкевіча, Ядвігіна Ш., В. Лявіцкую, Б. Тарашкевіча і інш. Цётка так вызначыла мэту часопіса ў звароце “Да вясковай моладзі беларускай”, што быў змешчаны ў другім нум-

мары: “Лучынка” будзе старацца заглянуць у кожны куток нашай роднай беларускай старонкі, пазнаць усе яе балючкі, паказаць іх Табе; Моладзь, і растлумачыць, якім спосабам можна з гэтых балючак вылучыць Родну Старонку...”

Канстанцін КАРНЯЛЮК

Вядома, што літаратурная мова — гэта апрацаваная, упарадкаваная, нармалізаваная форма агульнанароднай мовы, прызначэнне якой — абслугоўваць самыя разнастайныя сферы грамадскай дзейнасці чалавека. І чым больш развіта наша грамадства, тым большыя патрабаванні прад’яўляе яно да мовы.

па значэнні словам *свой, уласны* і пад., то спалучэнні тыпу *свая аўтабіяграфія, мая аўтабіяграфія* таўталагічныя. Памылкі ўзнікаюць пад уплывам такіх нарматыўных канструкцый, як *у сваёй кнізе, у сваім артыкуле, у сваёй аўтабіяграфічнай аповесці* і пад.

У сэнсавы склад слова *біяграфія* ўваходзіць слова *жыццё*, таму вы-

Кажыце правільна

Зразумеласць, дакладнасць, выразнасць нашай мовы залежаць не толькі ад ведання граматыкі, але і ад таго, наколькі мы адчуваем законы словаўжывання. Пад нормамі словаўжывання звычайна разумецца правільнасць выбару слова і выкарыстанне яго ў агульнавядомым значэнні і ў агульнапрынятых спалучэннях.

Слова *дата*, напрыклад, ужываецца пры ўказанні на час (год, месяц, дзень) здзяйснення якой-небудзь (пераважна памятнай) падзеі: *вечар, прысвечаны гэтай даче, юбілейная дата* і пад. У адрозненне ад *назоўніка дата* слова *чысло* ўжываецца толькі ў адносінах да дня месяца ў яго парадкавым радзе (якое сёння чысло?). Памылковае выкарыстанне слова *дата* замест таксама непажаданага *чысла* (ці *год*) асабліва частае ў спалучэнні *на гэту дату*.

Значэнне слова *краіны* — “гранічны” ці “той, які знаходзіцца з краю чаго-небудзь”: *краіны прадмет, краіны меры, краіны тэрмін*. Ужываць слова *краіны* ў адносінах да чалавека, які стаіць у чарзе, неправамерна. У такіх выпадках трэба выкарыстоўваць прыметнік *апошні*.

Слова *дадзены* ўваходзіць у склад устойлівых выразаў, якія ў выніку вельмі частага і не заўсёды асэнсаванага ўжывання сталі штампамі, універсальнай заменай розных слоў і выразаў канкрэтнага зместу: *у дадзены момант, на дадзеным этапе* (замест *цяпер, зараз*), *у дадзеным паўгоддзі* (замест *у першым, у другім, у гэтым паўгоддзі*).

Не варта без патрэбы ўжываць дапаможны дзеяслоў *з’яўляецца*, які надае сказу кніжны характар: *Маёй любімай кнігай з’яўляецца “Маладая гвардыя”*. Галоўным героем трылогіі Якуба Коласа “*На ростанях*” з’яўляецца *Лабановіч*. Куды лепш сказаць: *Мая любімая кніга — “Маладая гвардыя”. Галоўны герой трылогіі Якуба Коласа “На ростанях” Лабановіч*.

Без патрэбы часта выкарыстоўваецца ў вуснай і пісьмовай мове і спалучэнне *у справе чаго-небудзь: у справе выхавання, у справе паляпшэння медыцынскага абслугоўвання насельніцтва* і пад. У такіх спалучэннях слова *справа* не мае свайго прамога значэння, а таму яго можна быць апушчана ці заменена (у *справе выхавання — у выхаванні*).

Сярод шматлікіх праблем культуры мовы значнае месца займаюць пытанні ўжывання лішніх непатрэбных слоў. І гэта невыпадкова, паколькі стылістычна не апраўдана таўталагія, якая засмечвае як вусную, так і пісьмовую мову, — праяўленне беднасці слоўнікавага запаса, няўмення карыстацца лексикай, што аднолькава недапушчальна.

Сутнасць таўталагіі заключаецца ў паўтарэнні блізкіх па значэнні слоў для выказвання адной і той жа думкі. Даволі часта сустракаюцца няправільныя спалучэнні *мая аўтабіяграфія, мая аўтабіяграфія і пад. Аўтабіяграфія* — апісанне ўласнага жыцця (параўн. *аўтапартрэт, аўтагравюра* і інш.).

Паколькі першая частка гэтага складанага слова (*аўта*) адпавядае

раз *біяграфія жыцця* трэба таксама лічыць як няправільны, таўталагічны. Не адпавядаюць літаратурнай норме і словазлучэнні кшталту *свой аўтапартрэт, мая аўтагравюра* і пад. У апошнія гады ў слова *аўтабіяграфія* з’явілася яшчэ адно значэнне, пакуль не адзначанае тлу-

Ці можна вырашаць “вопросы”?

Прысутнічаю аднойчы на субседаванні кіраўніка ўпраўлення кадрў міністэрства з чыноўнікам, якога “зверху” прапанавалі прызначыць на адказную пасаду ў ведамстве. Падчас размовы з ім, адкуль ён родам, хто яго бацькі, дзе вучыўся, працаваў, між іншым, спыталі і тако: “Ці можаце вы вырашаць пытанні?” “Навічок”, вядома, вялікі кар’ерыст, здагадаўся, што ад яго патрабуюць адказаў імгненна: “У мотросов, Иван Иванович, нет вопросов”. Маўляў, у яго настолькі “все схвачено”, што вырашаць пастаўленыя задачы і праблемы,

якія падкідае жыццё, для яго нічога не значаць.

І сапраўды, праз дзень у рабочым пакоі прызначанага новага кіраўніка распачаліся рамонтныя работы, а вакол сцен службовага будынка імгненна “выраслі” рыштыванні. Спецыялісты ў фірменнай вопратцы працавалі зладжана і якасна. Праз некалькі дзён будынак быў “абштыты” еўравагонкай і блішчэў сярод схуднелых і скасавураных дваровых пабудов. Кіраўнікі ведамства цешыліся “предприимчивой хваткой” навабранца і безупынна паўтаралі:

мачальнымі слоўнікамі беларускай мовы: “афіцыйны дакумент, у якім выкладаюцца асноўныя факты асабістага жыцця, які прадстаўляецца пры паступленні на работу, вучобу і пад.”. У гэтым значэнні слова *аўтабіяграфія* можа быць ужыта ў словазлучэннях *мая аўтабіяграфія, мая аўтабіяграфія*.

А налагічныя спалучэнні, акрамя таго, магчымыя і ў тых выпадках, калі слова *аўтабіяграфія* з’яўляецца назвай літаратурнага твора.

Таўталагічнае і спалучэнне *першы дэбют*, а спалучэнне *апошні дэбют* увогуле супярэчыць сэнсу слова *дэбют* — “першае выступленне артыста на сцэне”, а таксама (пераносна) — “пачатак якой-небудзь дзейнасці”. Нельга гаварыць і пісаць таксама “*дэбютаваць у першы раз*”.

Выраз *праліўны лівень* таксама, няправільны, паколькі гэта слова азначае “*праліўны дождж*”. Такая памылка сустракаецца як у вуснай, так і ў пісьмовай мове і ўзнікае яна ў выніку кантамінацыі словазлучэнняў *моцны лівень і праліўны дождж*.

Слова *перыяд* мае значэнне “*прамежак часу, у які працякае пэўны працэс*” ці этап у развіцці чаго-небудзь, у жыцці краіны, гісторыі”. Значыць, у самім слове ёсць ужо паняцце пра час, яго працягласць, а таму трэба лічыць таўталагічнымі словазлучэнні тыпу *за гэты перыяд часу* (лепш: *за гэты час*), *працяглы перыяд часу* (лепш: *працяглы час*).

Таўталагічнымі няправільнымі з’яўляюцца і спалучэнні *слова месяца* з назвамі месяцаў (з *любога месяца, да мая месяца* і пад.). Паколькі ў значэнні слова *месяц* ужо ёсць ўдакладненне часовага адрэзку, то спалучэнне *месяц часу* таксама няправільнае. Такія канструкцыі характэрныя для дзельнай, афіцыйна-канцэлярыскай мовы, у агульналітаратурным ужыванні трэба пазбягаць іх: яны не прыносяць ніякіх сэнсавых удакладненняў і толькі перагружваюць мову, робяць яе шаблоннай.

Тамара БАНДАРЭНКА

Сярод кніжных магазінаў “Кнігарня пісьменніка” адметна тым, што тут найбольш разнастайна прадстаўлена беларуская літаратура. Яе шмат, як па колькасці назваў, так і па тыражы. Сярод пакупнікоў яна карыстаецца вялікім попытам.

— Увогуле ж, — расказвае загадчыца магазіна Ірына Крэсік, — цяпер, у летні перыяд, наведвальнікаў малавата. Аднак упэўнена скажу, што ў канцы жніўня, пачатку верасня, іх будзе значна больш. У лістападзе колькасць пакупнікоў зноў значна зменшыцца, а ў снежні — павялічыцца. Вось такі прагноз.

Прыемна, што сярод пакупнікоў пераважае моладзь. Гэта тлумачыцца тым, што

недалёка ад магазіна месцяцца карпусы навучальных устаноў. Студэнты цікавяцца пераважна вучэбнай, вучэбна-метадычнай

літаратурай, купляюць таксама і мастацкую.

Святлана СЯРГЕЙЧЫК, фота аўтара

АЎТАРСКАЕ ПРАВА

Колькі каштуе рэгістрацыя

Калі чытаў інтэрв’ю з супрацоўнікам РУП “РУПІС”, не зусім дакладна зразумеў, ці можа аўтар, творы якога не выконваліся ў эфіры, мець магчымасць атрымаць у “РУПІС” рэгістрацыю, і колькі гэта каштуе?

Іван Котаў, Мінск

На гэтае (і наступнае) пытанне адказвае вядучы спецыяліст РУП “РУПІС” Кацярына Янцківа.

— Рэгістрацыя твораў, якую здзяйсняе аддзел дакументацыі, неабходная для ідэнтыфікацыі твораў і правільнага размеркавання ўзнагароджання, і ніяк не звязана з узнікненнем аўтарскага права на творы. Пры гэтым зусім бясплатна рэгіструюць усе творы, якія аўтар перадае ў РУПІС для калектыўнага карыстання, незалежна ад таго, выкарыстоўваліся яны да гэтага часу ці не.

Дасведчанасць — праз курсы!

Ці існуюць спецыяльныя курсы, на якіх магчыма больш падрабязна даведацца аб сваіх аўтарскіх правах і, у выпадку неабходнасці, атрымаць інфармацыю аб іх абароне?

Алесь Бабчанка, Чачэрск

— На сённяшні дзень, на жаль, такіх курсаў няма. Яшчэ ў мінулым годзе існавалі курсы па-

вышэння кваліфікацыі для асобаў, якія маюць вышэйшую адукацыю з дыпламам юрыста ў галіне патэнтавання і інвацыі. На гэтых курсах закраліся таксама пытанні аўтарскіх і сумежных правоў.

У бліжэйшы час плануецца стварыць курсы такога кшталту пры Беларускай дзяржаўнай політэхнічнай акадэміі. Аднак, такія вучэбныя дысцыпліны маюць вузка-спецыфічны характар, які патрабуе наяўнасці базавай адукацыі па пытаннях аўтарскага права. І калі зыходзіць з вашага пытання, толькі курсы не змогуць даць вам поўную інфармацыю аб аўтарскіх правах.

Аднак агульную інфармацыю, калі ў вас узнікаюць пытанні, вы можаце атрымаць на сайце РУП “РУПІС” www.avfor.by. Ці звярнуцца праз рубрыку газеты “ЛіМ”. І, нарэшце, практычна любыя весткі можна таксама атрымаць з Інтэрнета і спецыялізаванай літаратуры па аўтарскім праве.

Святлана КАНАНОВІЧ

У ПОЛІ ЗРОКУ НАТАЛЛІ ДЗЯНІСАВАЙ

толькі не страчае, але і набывае ўсё большую актуальнасць. І ў гэтым матэрыяле адчуваецца асабістая глыбокая зацікаўленасць **В.Ткачова**, яго ўсхваляванасць экалагічнай праблематykай, якую пісьменнік павойму раскрывае і пераасэнсоўвае.

З **"Неманам"** асобнымі матэрыяламі перагукваецца часопіс **"Польмя"** (№7). У першую чаргу, творамі, прысвечанымі перамозе: тут таксама змешчаны вершы **Андрэя Ушакова**. Блізкімі да нарыса **Капылювача** падаюцца развагі **Алесь Савіцкага "Памяць вольнай зямлі"**. У апавесці **Нічы Маеўскай "Спячонная**

раскiнуўшы, // велічны птах", павіш сябе на думцы, што гэта ўсё недзе ўжо неаднаразова пісалася. Кожнаму паэту надзвычай дарагія малюнкi роднага краю, але чаму ўсе іх бачаць і перадаюць так аднолькава?..

"Захавай маю мову, чарговы наш век, // Захавай, як лясы, сенажаці, азёры..." — характэрны для беларускай літаратуры матэрыял у паззі **Навума Гальпяровіча**.

Лірычны цыкл **Уладзіміра Марука "Намоўленае"** можна назваць імпрэсіяй на тэму **"Я і Сусвет"**, дзе вобразы малой радзімы даюць штуршок для філасофскіх думак.

халодныя слёзы зімы". Затым па прынцеіпе кантрасту вясновае абуджанне прыроды "падсвечвае" павольнае згасанне чалавека. Да ўсяго дадаецца праіснасная ісціна: **"...не усім гэта добра, калі ты ўжо ні аб чым не марыш, нічога не жадаеш"**.

Пераплетэнне сучаснасці і гісторыі — сюжэтна-кампазіцыйная аснова апавесці **Ягора Конева "Нямiгі берагі..."**: нядаўняя трагедыя на прыступках станцыі метро **"Нямiга"** і факты старажытнасці, звязаныя з ракой Нямiгай. Трэба сказаць, працяку гэта спалучэнне ўдалося —

Даўно вядома, што мастацтва заўсёды ў гэтай ступені адлюстроўвае рэальнасць. У гэтым сэнсе паняцце рэалізму, ці рэалістычнасці, літаратуры роўназначнае жыццёвай праўдзе і мае агульнаэстэтычнае значэнне, незалежна ад мастацкіх метадаў і пlynняў. Наша літаратура здаўна імкнецца менавіта да рэалістычнага адлюстравання і сапраўды не надта прывабнай паўсядзённасці. Але ўсё добра ў меру.

У палоне штодзённасці

"Рэальнасць закабляе; паўсядзённасць абмяжоўвае, звужае гарызонты, надзявае шоры; усе мы — палонныя штодзённасці..."

Ігар Гарын

Пераважная большасць беларускіх пісьменнікаў, добраахвотна заціснуўшы сябе пад абцас гэтай "жалезнай ледзі" — рэальнасці, — традыцыйна, а то і шаблонна разважае пра шчасце, лепшую долю і сэнс жыцця. Як пачалі нашы класікі яшчэ ў канцы XIX — пачатку XX стагоддзя бедваць над незайзросным лёсам Бацькаўшчыны і суайчыннікаў, так ці не занадта і зараз па старой завядзёнцы стогнуць сучаснікі...

Вось у ліпеніскім (№7) часопісе **"Неман"** пасля **"Крыжыц"** (пераклад І.Бурсава) **Янкі Купалы** ў нізцы вершаў **"Обретеніе вышшаго смысла"** **Георгіі Кісялёў**, які, мік іным, **"уже давно не юн"**, педзь не пакупалаўску гуквае **"О Беларусь!"** і, узгадаўшы яе нялёгкае ваеннае мінулае, звывла прызнаецца Радзіме ў любові. Пасля з вышшаго свайго жыццёвага вопыту прамаўляе далёка не новую ісціну: **"Жить праведно и не греша // И надобно, и можно"**.

Следам за ім **Алесь Пісарык**, павандраваўшы **"В памяти лет"**, робіць выснову: **"Все в жизни взяты хотим сполна, // Живем беспечно. // Но наша жизнь, как и весна, // Увы, не вечна."** Аднак дзеля справядлівасці трэба адзначыць, што ў шэрагу вершаў паэт, заглябіўшыся ў сваё мінулае, узгадаўшы найбольш запамінальныя эпізоды дзяцінства і юнацтва, перадае ўласны перажыванні праз даволі яркія, не зашмалцавана-шаблонныя малюнкi.

Затое прыка **Івана Пехцерава** — цыкл **"Сильнее смерти жизнь"** — цацкам ввпрымана ў традыцыйным ключы, дзе асновай для роздуму над сэнсам жыцця з'яўляюцца згадкі пра слаўнае і гераічнае мінулае Беларусі.

Калі паззія заглябілася ў рэальнасць, то для прозы гэта ўвогуле норма. Безумоўна, празаічныя творы **"Немана"** з'яўляюцца адбіткам штодзённасці. Два апавяданні **Уладзіміра Ліпскага**

"Манька, Марья, Марія" і **"Браточка Ігнат"**, як фатаграфіі, перадаюць калярытныя, рэалістычна-дакладныя, з любоасцю і шчымы-ліваасцю намалёваныя вобразы адзіночкі, не аблашчаных лёсам, крyху дзіўнаватых вясковых людзей.

Раман **Аляксандра Галькевіча "Прозрение"** паказвае, кажучы словамі аўтара, **"...атмосферу тех последних лет Советской власти — чванства, карьеризма, подлости различного рода "начальников" с одной стороны и апатии, разочарованности в Советском строе и даже запуганности "простых людей" с другой,** — котрая закономірна прывела нашу страну к Августу девятности первого года и последующей капиталистической реставрации".

Такім чынам, рэальнасць не адпускае ад сябе, прымушае пастаянна асэнсоўваць яе, шукаць тлумачэнні і прычыны існуючых праблем. Многія знакавыя падзеі лепш бачацца далёк, праз пэўны прамежак часу. Так у трагедыі **Вялікай Айчыннай вайны** зноў і зноў мы адкрываем нешта дагэтуль невядомае. Да 60-годдзя вызвалення Беларусі **"Неман"** змяшчае падборку матэрыялаў: пад рубрыкай **"Любить Родину"** нарыс **Івана Капылювача "Сердцем тебе присягаю"**; фрагменты дакументальнай апавесці **Міхаіла Кадзета "Тайны скорбного лета"**; вершы **Міколы Сурганова** і **Андрэя Ушакова**. На старонках літаратурнай крyтыкі **Міколы Мішчанюк** разважае **"О поэзии военного времени"**.

У раздзеле **"Очерк и публицистика"** сярод іншых твораў змяшчаюцца, насаманья фактамі, дакладнымі датамі, прозвішчамі, нататкі **Васіля Ткачова "Лес и люди"**. Праблема суадносін чалавека і прыроды таксама даўно асвоена нашай літаратурай і з разраду грамадскіх перайшла ў шэраг маральных. Тым не менш, яна не будаваў Волга-Бальтыйскі канал. Адслужыў у войску, працаваў на Мінскім радыёзаводзе, вучыўся на юрфаку БДУ, працаваў на розных пасадах у мiнiсцтвi, абараніў кандыдацкую, потым доктарскую, а цяпер — намеснік начальніка Акадэміі МУС Рэспублікі Беларусь па навуковай рабоце, вядомы грамадскі дзеяч, аўтар больш чым сотні навуковых прац. Ён прымаў удзел у распрацоўцы праектаў дзесяці законаў і дванаццаці іншых нарматыўных прававых актаў... Усе высокія пасады і званні гэтага чалавека цяжка нават пералічыць.

Вяртаючыся да паззіі, адзначу, што ў новую кнігу **Івана Басецкага** увайшлі вершы розных гадоў, балады і пазмы, а таксама радкі, падараваныя ім сваім родным на добры ўспамін. Многія з іх сталіся песнямі, таму што сябрае паэт, ужо даўно і даволі пённа, з такімі сьпіннымі кампазітарамі,

вось" закрэпаюцца тая ж падзеі, што і ў рамане **А.Галькевіча**. Зрэшты і тэматычна твор **Н.Маеўскай** знаходзіцца ў рэчышчы надзённай паўсядзённасці і яе гераіна **"...здавалася, страціла волю і ўжо не валодала сабою, нехта іншы ўкручваў яе ў дробныя, непрыемныя клопаты, у якіх яна блыталася, як рыба, што патрапіла ў цянеты"**. Сапраўды, **"штодзённасць абмяжоўвае"**...

Галіна Васілеўская пачынае апавесць **"Сем я"** словамі: **"Чым больш гадоў лёс кладзе на мае плечы, тым часцей у думках вяртаюся ў мінулае, да вытокаў, да каранёў. Шукаю нейкі сэнс у гэтым мінулым, капаюся ў ім, нібы археолаг"**. І гэты твор пісьменніца напісала пра сваю маці, пра свае карані — так адбываецца асэнсаванне рэчаіснасці.

Традыцыйным можна назваць апавяданне **Уладзіміра Дамашэвіча "Крайняя ачка"**, асновай для якога паслужыў, па ўсім відаць, рэальны і зноў жа нешчаслівы жыццёвы выпадак, які адбыўся з маладзенькай дзяўчынай.

Па сувязі з паўсядзённым шматпраблемным жыццём да гэтага твора блізкай апавяданні **Івана Стадолыніна "Касачы", "Шчаслівая"** і **"Пачкай, прыганука!"**

У фабульнай аснове п'есы **Георгія Марчука "Шчасце Лізы і Ягора"** (дарэчы, назва мне падаецца няўдалай) — драматычныя падзеі Другой сусветнай вайны і "яўрэйскае пытанне", якое асабліва востра стаяла ў гэты час. Зразумела, тут зноў жа акрапанюцца адвечныя пытанні вартасці і сэнсу чалавечага жыцця.

Спрадвечна беларуская матыль гучаць у паэтычных падборках **"Польмя"**. Так, чытаючы, да прыкладу, верш **Генадзя Пашкова "Хлеб на абрусе"**, дзе **"Закалыхалася рыкае жыта"** і **"Высі шчыпае // і ніву асвечвае, // крылы**

І як падсумаванне ўсіх паэтычных і прозаічных разваг над сэнсам жыцця, або як афарыстычны высноў — радкі **Фелікса Баторына: "Самая салодкая з ілюзій — // Наша палыновае жыццё"**.

Менавіта палыновым адчуваецца жыццё і аўтары публікацыі апошняга нумара (№7) часопіса **"Маладосць"**. Так паэтка **Ірына Поўх**, чые вершы багатыя на маляўнічыя вобразы і нечаканыя асацыяцыі, імкнецца **"...пастукацца // ў дзверы нованароджанай // Вечнасці"**, заўважае **"Безнадзейнасць вясновага снегу // перад сонечным трыумфам смерці"**.

"Што дзень наступны прынясе" — задумваецца **Уладзімір Мазго, Іўса Багадзевіч** знаходзіцца **"...у задуменні // Аб перапляценні // журбы, і сонца"**.

Але больш за ўсіх, здаецца, баіцца адравацца ад рэальнасці **Валянцін Лукаша**. У яго творах выразна прачтываецца імкненне аўтара пісаць актуальна: надыхло Стрэчанне — піша пра тое, што **"Мы сустрэлі // Бога // Вясну"**, памёр Мулявін — з'яўляецца развітанні верш **"Тара Мулявіна"** і г.д. Мік тым, паззія, якая не ўзнімаецца вышэй за сацыяльна-бытавую праблематыку, жыве адзін дзень, пакуль існуе тая канкрэтная праблема сённяшняга дня, якой яна прысвечана, — **"паўсядзённасць звужае гарызонты"**.

Тое, што, кажучы словамі **Ф.Баторына**, **"Самая салодкая з ілюзій — наша палыновае жыццё"**, асабліва адчуваўся ў прозе **"Маладосці"**, у прыватнасці ў апавяданнях **Маргарыты Прохар "Тонкая лінія"** і **"Насустрэч сонцу"**. Пры дастаткова глыбокім змесе гэтыя творы напісаны па старым класічным шаблоне. Напрыклад, другое з названых апавяданняў мае традыцыйны пейзажны пачатак: **"На падворак падалі, зрываючыся з даху, кроплі талага снегу —**

твор атрымаўся цікавым і займальным. Заканмерным тут з'яўляюцца і пытанні экзістэнцыйнага кшталту: **"Слодыч жыцця паспраўднаму адчуваеш, калі даруеш крыўду... У той дзень я зведаў — трэба жыць, не здавацца. Нямiга, рака памерлых, цячэ ўсяго ў паўсотні метраў пад намі. Калісьці мы сплывем па ёй. Гэтага не пазбегнуць. Але важна, што паспеем зрабіць да тае пары... Што з таго, што гэтае месца праклятае? Што ж нам, уцякаць адсюль? Не, трэба не зважаць на праклёны, жыць..."**

Гісторыя, як вядома, дае магчымасць глыбей зразумець сучаснасць. Да фантастыкі пісьменнікі звяртаюцца часам каб збегчы ад непрыгляднай рэчаіснасці, або зноў жа для таго, каб глыбей яе адлюстравалі. Думаю, не памылюся, калі скажу, што фантастычная апавесць **Алесь Алашкевіча "Век Вадаліва"** з'яўляецца вынікам апошняга. За фантастычнымі падзеямі і выдуманай рэчаіснасцю тут стаяць праблемы нашага сапраўднага жыцця. Аднак сюжэту не хапае імкліваасці і вастрыні.

Калі ёсць вечныя пытанні сучасці і сэнсу жыцця, то ёсць і вечныя праблемы паўсядзённай рэальнасці. Пацвярджаннем таму можа служыць перакладзены **Андрэем Федаранкам** твор рускага пісьменніка **Мікалая Цімоўскага**: абяздоленасць і барацьба за існаванне ва ўмовах беспрацоўя, безграшчывасці, людской абьякавасці і непаразумення стала тэмай яго апавесці **"Заробак"**. Як справядліва адзначае перакладчык, **"Гэтая невялікая, больш чым сто гадоў назад напісаная апавесць уражвае сваёй надзённасцю"**. Значыць, рэальнасць мала чым змянілася, а жорстка штодзённасць па ранейшаму трымае нас у палоне...

Паэзія высакародства

Жыве ў Беларусі Іван Басецкі — доктар юрыдычных навук, прафесар і паэт. Піша ён вершы на розныя тэмы: прырода і каханне, філасофія жыцця, любоў да родных мясцін. А нядаўна выйшла ў яго чарговая кніга вершаў — **"Надееся, верю і люблю!"** з творамі на беларускай і рускай мовах. Прадмову ж да паэтычнага зборніка **Івана Басецкага** напісаў журналіст **Міхаіл Знак**. Дагэтуль у паэты выйшлі яшчэ тры кнігі вершаў — **"Старонка родная мая"**, **"Моя судьба"** і **"Бліжніі круг"**, дзе ён шыра гутарыць са сваім чытачом, дзеляцца ўласнымі пануццямі і марамі.

Пражытых гадоў у **Івана Басецкага** багата. Цікавая біяграфія, як вядома, нараджае і цікавыя творы. **Іван Басецкі** нарадзіўся на Валожыньшчыне, гадаваўся без бацькі, пісаў вершы з дзяцінства. Законны будаўнічы вучылішча, працаваў на Балагодчыне,

будоваў Волга-Бальтыйскі канал. Адслужыў у войску, працаваў на Мінскім радыёзаводзе, вучыўся на юрфаку БДУ, працаваў на розных пасадах у мiнiсцтвi, абараніў кандыдацкую, потым доктарскую, а цяпер — намеснік начальніка Акадэміі МУС Рэспублікі Беларусь па навуковай рабоце, вядомы грамадскі дзеяч, аўтар больш чым сотні навуковых прац. Ён прымаў удзел у распрацоўцы праектаў дзесяці законаў і дванаццаці іншых нарматыўных прававых актаў... Усе высокія пасады і званні гэтага чалавека цяжка нават пералічыць.

Вяртаючыся да паззіі, адзначу, што ў новую кнігу **Івана Басецкага** увайшлі вершы розных гадоў, балады і пазмы, а таксама радкі, падараваныя ім сваім родным на добры ўспамін. Многія з іх сталіся песнямі, таму што сябрае паэт, ужо даўно і даволі пённа, з такімі сьпіннымі кампазітарамі,

як **Алег Епісеенкаў**, **Мікалай Яцкоў**, **Уладзімір Буднік**, **Валянцін Іванюк**, **Мікалай Сацура**. Сапраўдным шляграм зрабілася песня **"Адчапіся ад мяне"** ў выкананні **Надзеі Мікуліч**... Здымаючы яго круггляд, кампетэнтнасць, энцыклапедычны размах ведаў. Запрашаюць яго з задавальненнем на самыя розныя перадачы і тэлебачанні, творы друкуюцца ў газетах, навуковых зборніках, папулярных часопісах. Думае **Іван Басецкі** і пра напісанне гістарычнага рамана, працуе над зборнікам дэтэктывных апавяданняў.

А я заўсёды ганаруся, Трымаю роўна галаву, Што нарадзіўся ў Беларусі І што з маленства тут жыў! Вось у чым, відаць, скарэт асабістага і прафесійнага поспеху **І. Басецкага**. Ёсць што ўспомніць яго лірычнаму ге-

рою, ёсць чым яму і ганарыцца. Так і жыве ён: часам радуецься, а часам і смуткуе, нене ды і ўздавачы Бога — але ўсё для таго, каб радаваць сваіх блізкіх і прыносіць ім шчасце ад сустрэчы з прыгожым і непаўторным мастацкім словам:

Ты спяваў, што знямеў,
Што нікога не меў,
Ды гучала фальшыва гітара,
Бо знаёмілі казаў,
Што даўно і разумеў:
Для цябе я — не лепшая пара.
Нездарма гэтыя радкі былі падкладзены на музыку...
Ёсць, ёсць тут і цяврозая разважлівасць, і ў той жа час — неадольная романтика... І ў іх спалучэнні знаходзім мы асалоду, п'ём яе з новых крыніц быцця. І смяшчы нас той, хто яшчэ гэтай гармоніі не зведаў. Бо дужа ж цікава піша **Іван Басецкі** пра зайздасць:
Яны святла заўжды баяцца,
Праменняў сонейка з нябёс, —
Прывыклі ў цемрачы туляцца,
Даждзіць плёткамі да слёз.
Дык хай ніколі не азмрочваюць

наша жыццё розныя негатыўныя з'явы, змаганню з якімі аддаў свае лепшыя гады **Іван Басецкі**. І яго рэзюме, фінальны акорд, у яком новым паэтычным зборніку гучаць "мненія, посвящения и рецензии", уключаныя ў падраздзел **"Обратная связь"**. Пра свайго роднага чалавека сказаці цёплыя словы яго жонка, дачка, унук і зяць, сябры і знаёмыя, калегі, нават кампазітары, якія напісалі музыку на яго вершы. Знайшоў прыгожыя словы, каб ахарактарызаваць творчасць паэты, і такі вядомы навуковец, як **Іван Саверчанка**: **"Мелодыя кранае сэрца і значароўвае душу"**. Ён звярнуў увагу на шляхецкія карані роду **Басецкіх**. Цытатай з водгуку **І. Саверчанкі** на творчасць **І. Басецкага** і звярнуў гэты свой накід аб людзях і лёсах: **"Менавіта цераз працу і творчасць прагляоцца шляхі да адраджання роднай краіны, усталявання чалавечых адносін, замацавання гонару і годнасці ягонага асобы"**.

Святлана ЯВАР

Васіль Ліцьвінка вы да ў зборнік "Співы пра даўніх ліцьвінаў да 1434 года" Яна Чачота 1842 — 1844 год. Гістарычны зборнік "Співы пра даўніх ліцьвінаў да 1434 года" былі створаны ў 1842 — 1844 гадах, але да 1994 года знаходзіліся ў архіве. У гэтым выданні, адпаведна мары першага беларускага фалькларыста, "каб яны спявалі", балады ў пераказах Кастуся Цвірка і Станіслава Судніка пакладзены на музыку (і падаюцца разам з нотнымі тэкстамі) кампазітарамі Васілём Курцяненкам, Яўгенам Петрашэвічам, Ляонам Махначом і Пятром Русавым.

Гэта гісторыка-мастацкае музычнае выданне надзвычай карыснае і пазнавальнае для фалькларыстаў, літаратуразнаўцаў, гісторыкаў, настаўнікаў, ды і ўсіх, хто цікавіцца гісторыяй стварэння старажытнай беларускай дзяржавы Вялікага княства Літоўскага, мовай трох дзяржаўных Статутаў (1529, 1566, 1588 гг.) і князёў якой была старабеларуская.

Маладая паэтка **Вольга КОВАЛЬ**, якая ўжо мае адзін паэтычны зборнік "Пасля" (2001 г.), выдала чарговую кнігу вершаў "Пацалунак Эола". Аўтарка піша: "Няхай жая маленькая кніжачка кожнаму чытачу падарыць пяшчоту і цёпліню, рамантыку і мройнасць, надзею і спадзяванні, прыемныя пачуцці, як ад дотыку лёгкага вясновага вятрыска".

Мая ўлюбёная краіна — так называецца паэтычны зборнік Ніны Маеўскай, што нядаўна выйшаў у выдавецтва "Мастацкая літаратура".

Вобразна-паэтычны свет Н. Маеўскай багаты на фарбы і шчырыя пачуцці, а родны край — крыніца натхнення і любові.

Паэзія — стан душы Ніны Маеўскай, якая з'яўляецца аўтарам многіх цікавых кніг. Гэту віртуальную краіну пісьменніцы насяляюць творы, прасякнутыя філасофскім роздумам над жыццём:

*Жыццё... Адна ў ім каляіна,
Вось паспрабуй тут выбірай.
Мне наракаць мо грэх
на долю:
Была заўжды
сама сабой.
Ды цяжка вольнай быць
без волі
І шчодрэй з жменяю
пустой.*

Леанід ГАЛУБОВІЧ

"Всё это я, Лукиан, написал, зная глупости древних. Глупостью людям порой кажется мудрость сама: Нет у людей ни одной безупречно законченной мысли; Что восхищает тебя, то пустяки для других." (Лукиан)

Распаўсюджана агульная думка, што дыскусія (палеміка, спрэчка, дыспут, сварка) узнікла разам з першымі праблемамі чалавечай свядомасці (розуму). Паспрабуем не тое што не пагадзіцца з гэтым, а скажам, дазволіў сабе падкарэкціраваць падобную думку (аказваецца, і сама яна дыскусійная): на мой неабавязковы погляд, дыскусія ўзнікла не разам з чалавечай свядо-

м, ты гэтак, тады я — так! А якое было таварышства!.. Думаю, каб свецка-камуністычная сістэма існавала да гэтага часу, то ніхто са згаданых аўтараў і заікнуцца не падумаў бы

што да раздраю з лімаўскай дабрачыннай падліскай. Падліска, як вы разумееце, тут ні пры чым. Тут на першы план выбіваюцца дзве палярныя з'явы — "ЛіМ" і Васіль Сёмуха,

з гэтых станаў і ўзнікаюць такія ўзаемаадносіны ў грамадстве, што прыводзіць да дэмакратычнага альбо таталітарнага ладу жыцця. Культура слова і этыка выказвання — адзнакі

ратурнага п'ёнру. У сучаснай нацыянальнай літаратуры (што ў дзяржаўным яе, што ў апазіцыйным адгалінаванні) вялікая рэдкасць — смелая, няхай і суб'ектыўная, крытычная думка. З ёй можна не пагаджацца, палемізаваць, але яе нельга зневажаць, як адпаведна і нельга абражаць чалавечую годнасць маладзейшага калегі. А. Федарэнкі, не паказаўшы чытачу (які мог і не чытаць артыкула С. Грышкевіча), на што ён абурываўся, пачынае разгалошваць нават некаторыя нюансы прыватнай пераліскі з апошнім... Вось невялікі фрэйдзкі фрагмент: "...што датычыцца пісьмаў, дык спачатку яны выклікалі неўразуменне, а затым — прыкрасць. Лейтматыў іх быў прыблізна такі: якія мы з табою, Андрэй Міхайлавіч, разумныя і таленавітыя, і якія дурны і бездары ўсе вакол..." Яшчэ вялікі рускі класік папярэджаў:

Пра культуру дыскусій

масцо, а тады, калі ўпершыню сыхліся разам два чалавечыя розумы (досведы, інтэлекты). А паколькі нашы канкрэтныя розумы адзін другому не роўныя (не аджэватныя), то безумоўна, што яны пачынаюць адзін аднаму пярэчыць з любой адной і той жа нагоды (дзёі, прычыны, прадмета)...

Зрэшты, пакінем у баку гэтую сухую псеўданавуковую казуістыку і паспрабуем паразважаць (як мага аб'ектыўней) пра тыя рэчы, што п'ястаюць перад намі сёння і найперш тычацца нашых літаратурных праблем. Я маю на ўвазе ўсё тую ж дыскусійнасць у сучасным літаратурным працэсе.

Возьмем для прыкладу некалькі яшчэ не зацымленых у памяці выпадкаў. Спрэчкі вакол аўтарства "Сказа пра Лысю гару" паміж Н. Гілевічам, М. Аўрамчыкам ды іншымі літаратарамі, раздрай наконт падліскі на тыднёвік "ЛіМ" паміж В. Сёмухам, Л. Галубовічам і Ю. Нератком, сварку адносна раскрытыкаванай С. Грышкевічам прозы З. Дудзюк, ды зусім свежую дыскусію, нейкім чынам звязаную з папярэдняй, пра стан нацыянальнай літаратуры ў "Звездзе", у прыватнасці пераліку ўжо ўпамненага С. Грышкевіча і А. Федарэнкі...

Калі адсыці ад прадмета і сутнасці ўзніклых спрэчак, якія самі па сабе зразумелыя і не выклікаюць аніякіх прэрачанняў ці нягоды з узнятанымі там праблемамі, то сама культура дыскусій надварот — ва ўсіх згаданых выпадках патрабуе асаблівай увагі і некаторых каментарыяў, хоць бы дзеля таго, каб засцерагнуць новых заўтрашніх дыскусантаў ад падобных нястрымна-вульгарных праяў чалавечай натуры.

Пачну са "Сказа..." Сырбор усчаўся з нягэглай спрэбы М. Аўрамчыка зняць са згаданага тэксту заслону аўтарскай ананімнасці. Міколу Якаўлевічу і хацелася і калолася... Ён старэйшы за Ніла Сымонавіча, які яшчэ мог і пачакаць (таму і адрэзаваў на крынічную "лысагорскую" публікацыю даволі нервова і хваравіта)... Адным словам:

пра раскрыццё сваёй ананімнасці. Можна, хіба толькі ў пакінутых нашадкам рукапісах тое асцярожна пазначылі б...

І пайшла пісаць губерня... Усе, забыўшыся пра "Сказа...", пачалі з незразумелай для інтэлектуалаў цікавасцю сачыць за тым, што ў чарговы раз скажа Мікола Якаўлевіч і што на гэта адкажа яму Ніл Сымонавіч. А некаторыя збоку яшчэ пачалі публічна і падцельваць тое, не вельмі годнае такіх пашанотных людзей, сварлівае выстварленне адносінаў. Ніл Сымонавіч, якога я лічыў мудрэйшым і дальнабачным (пардон, Мікола Якаўлевіч), проста п'юнуў на ўсё і ўсіх ды выдрукаваў пад сваім прозвішчам сумнавядомы "Сказа...", хоць сам жа і падцярпеў у "Народнай волі", што тое-сёе напісана ўсё ж супольна... На што М. Аўрамчык у адным дзяржаўным выданні нават паабяцаў даць агляду Н. Гілевічу пры першай жа іх сустрэчы. Але, людцы мае, ці магчыма ўжо калі пры жыцці сустрэча гэтых людзей?! І ўвогуле, ці мела хоць якія шанцы закончыцца хэпі-эндом гісторыя са "Сказам..."? Думаю, што не. Ні пры якім раскладзе. Таму, што ўжо ў самім зародку ідэя "Сказа..." мела незвычайны і абразліва-грубаваты характар, завуалюваны іроніяй ды гумарам. Хіба дзіця, задуманае звыродлівым, можа нарадзіцца на свет прыгожым і мець доўгі і годны век жыцця?.. Нельга здэкавацца з чалавечай прыроды.

Таму паўстае пытанне, а як далёка наперад свайго жыцця глядзяць сучасныя літаратары? І ці намагаюцца яны хоць з якой доляй аб'ектыўнасці прадачыць сваё пасмяротнае магчымае будучае — гадоў хаця б праз пяцьдзесят ці гэта іх найменш цікавіць: ці будзе, так і будзе, галоўнае, каб цяпер было... Я прабачаюся, але мне падаецца, што ў нашым каламутным часе многія ўявілі пра сябе такое, што ўжо пры жыцці прагнуць увекавечыць свае імёны ў гісторыі, самі так і не стварыўшы той гісторыі, у якой яны маглі б насамрэч застацца...

прымірыць якіх сёння няма аніякіх шанцаў. "ЛіМ" — газета грамадска-літаратурная, В. Сёмуха — творчы апазіцыянер. Газета дбае пра свайго чытача-падліска, В. Сёмуха — пра сваю газету. А паколькі сваёй газеты ў яго няма, а чужых ён не чытае, то раздражненне да ўсяго іншага наступае ў яго нават пры шуме вады ў зліўным бачку. Маючы інтэлектуальны і культурны досвед лепшай сусветнай літаратуры, шануючы В. Сёмуха нічога іншага не прыдумаў, як абвясціць шырокай публіцы, што ён абрадаўся "ЛіМам" і просіць "падціраць паперы"... Юрась Нераток, які быў замешаны ў той недагадаў В. Сёмуху, пасляшаўся на скорую руку дапамагчы яму. Пра сябе не пішу, паколькі быў трэцім... Быць трэцім — справа за рэдкім выпадкам няўдзячная. У гэтай дыскусіі найперш глыбока ўразаі і ашаламіла публічная этыка занага перакладчыка. Васіль Сяргеевіч лічыць, што ён служыць высокай вечнай ідэі чалавецтва, а мы толькі прыслушваем часовай ідэалогіі цяперашняй улады. Такая думка мае права на існаванне. Але не больш таго. Бо, як паказвае гістарычны вопыт зямной цывілізацыі, кожны канкрэтны чалавек — сам па сабе — не можа быць свабодным ад грамадства. Можна мець сваю газету і не мець чытача. А можна мець масавы тыраж і не ўздзейнічаць на ідывідуальна свядомасць канкрэтнага чалавека. Жыццё мяняецца не ад нашых жаданняў, а ад нашага ўспрымання альбо неўспрымання яго... Калі ўнутраны свет нашага жыцця цёмны, то не можа быць светлым і яго знешні бок...

А гэты розныя паняцці. Свабода — унутраны стан чалавека, воля — праява яго знешняга стану. Пры адсутнасці ўнутранай свабоды паўстаюць наступствы, якія і прыводзяць да знявольнення. Таму ўнутрана свабодным чалавек можа быць пры любым рэжыме, паколькі вольным ён бывае толькі ад знешняй сілы. Адсюль: бязвольныя змагары і свабодалюбівыя нявольнікі.

публічных паводзін свабоднага чалавека ў дэмакратычным грамадстве. Цынзізм і вульгарнасць — праявы чалавечай бязвольнасці ў таталітарным асяродку.

Закон калялітаратурнага міксабойчыка берасцейскага крытыка Сяргея Грышкевіча і пісьменніка Андрэя Федарэнкі (з ускосным упамінаннем літаратаркі Зінаіды Дудзюк) нешта пэўнае скажаць цяжка, каб не пакрыўдзіць усіх разам. Аднойчы Зінаіда Іосіфаўна дапусціла ў сваім творы вельмі грубую нежаночую рэч (фразу), што не прамінуў заўважыць у рэцэнзіі яе зямляк Сяргей Уладзіміравіч... Слова за слова — нагарадзілі непрапазны плот з узаемных абраз і папрокаў... А нядаўна С. Грышкевіч у звяздоўскай дыскусіі "Пісьменнік і грамадства" мімаходзь зняважліва ўкалоў А. Федарэнку адносна яго новага палыманскага рамана "Рэвізія". І тут жа абураны А. Федарэнка бурай наліцеў на маладшага сабрата па пры: маўляў, "нейкі Сяргей Грышкевіч", "правінцыяльны літаратурны няўдачнік", напісаўшы артыкул, у якім "практычна няма да чаго прыдрацца", дзе "усё, ці амаль усё выглядае праўдай", апроч "безапеліцыйна, "походзя" кінутага выказвання" (у адрас А. Федарэнкі)... Адпачатку ўз'яўшы ў адвакаты(?) Раісу Андрэеўну Баравікову, "якую вельмі любіць", вядомы(!) пісьменнік уступае ў дыскусію не так з пазіцыі ўласнай самасці і праваты, як з прычыны крыўды. Гэтак прынамсі падаецца з кантэксту яго артыкула. Так, С. Грышкевіч маладзейша ўзростам, менш вопытны, але не менш амбітны (каса на камень), аднак жа і няўдачнікам яго назваць ніяк нельга. Ён актыўна друкуецца ў "ЛіМ", часопісах "Малодосць", "Дзяслоў" з даволі смелымі і нярэдка глыбокімі артыкуламі (да прыкладу, пра творчасць В. Быкава) і сваёасоблівы, запальны і неадназначны (падчас можа даць станоўчы водгук і на даволі пасрэдны твор), але, прынамсі я, бачу ў яго натурны і творчы намаганьні перспектыву адметнага літа-

Веленью божыю, о муза, будь послушна, Обиды не страшась, не требуя венца, Хвалу и клевету приемли равнодушно И не оспаривай глупца.

На гэтым бы і прыпыніцца. Але напрошваецца нейкая падагульненне ці, як гавораць інтэлектуалы, рэзюме.

Адштурхоўваючыся ад пачатку заданай тэмы артыкула, трэба ўсё ж паспрабаваць адказаць на пытанне: для чаго ж замыслюцца дыскусія? Каб, адстойваючы свой погляд, знайсці паразуменне са сваімі антаганістамі? Ці толькі каб пазначыць сваю пазіцыю як адзіна правільную? Мне бліжэй мудрая старажытная выснова: **у спрэчках нараджаецца ісціна**. Хоць, на мой погляд, ісціна ёсць спараджэннем гармоніі ў стаўненні Прыроды і Чалавека. Ва ўсіх жа прыведзеных тут дыскусіях апаненты толькі пазначылі свае непарушыны пазіцыі: ніхто нікога не чуе і не збіраецца зразумець...

Вядома, творчыя людзі ў сваёй большасці не заўжды ўраўнаважаныя, а падчас і неадэкватныя. Яны выбудоўваюць уласны ірэальны свет, які спадзяюцца засяліць магчымымі чытачамі, бо ім самім там адзінока і няўтульна... Таму, пабудаваны адзін свет, яны без асаблівага клопату пра яго далейшае існаванне, адразу ж пачынаюць будаваць іншы. Непрыкаянасць — іх вырак.

Увогуле, творцам на вузкай літаратурнай сцежцы сутыкацца небяспечна. Бо, нават напісаўшы "Найвышэйшую песню Саламонаву", неабходна яшчэ было прайсці дзевяць кругоў Дантава пекла, каб пакінуць "Вянок" вершаў свайму бязмоўнаму народу... не спадзеючыся пры гэтым на водгук і разуменне...

Аднак жа менавіта так працягваецца гістарычная, культурная, этычная і эстэтычная дыскусія чалавечага роду. Так працягваецца род і сам Чалавек. Давайце ж садзейнічаць гэтаму працэсу вечнасці, тым самым спрыяючы адзін аднаму.

Леанід ГАЛУБОВІЧ

Іван Капыловіч

раўнуючы як свайму бліжняму, спагадаць "сагрэтаму цяплом свайго верша" літаратару Івану Капыловічу. Во насамрэч, а ці ёсць яму яшчэ чым сагрэцца, апроча ўласных вершаў?... І хіба невядома, што ўсе зямныя справа-здачы дзеюцца чалавекам праявічна, а ўсе душэўныя споведзі творацца паэтычна. Іван вырашыў паспявацца. Прылюдна. Што ж, выслухаем. І хоць у нас з ім розныя погляды на пераважную большасць цяперашніх дзей і рэчаў, аднак, на жыццё і смерць яны супадаюць... Што суцяшае і прымірае.

Л. ГАЛУБОВІЧ

Якім і берага мала
Каб доўжыць сваю бяду.

Па-добраму мора прасіла
У хваляў не быць на шляху
Казала: мне хопіць сілы
Каб сцерці вас на трыху.

І ўжо не адзін карабель
Разбіла мора аб скалы
У шторм
пасадыла на мель,
Стаўшы для іх прычалам.

А скалы сабе стаяць
Гордыя і непакісныя
Спакойна на мора глядзяць
Здаўна яму ненавісныя.

Мая хата з краю
Не стаяла ніколі,
Я выбіраю
Свабоду і волю.

У маёй хаце,
Светлай і вуглаватай,
У вокны лазіць
Было не прынята.

І кожны дзень
Сваімі аконцамі
Па крузе йдзе
Яна ўслед за сонцам.

Скардзяцца паэты,
Што горад ім чужы,
Цяплом не абгарэты
Самотнае душы.

Якую закавалі
У асфальты-кайданы,
Якую забівалі
Хоць не было вайны.
То што ім замінае
Туды вярнуцца зноў,
Дзе іх душа лунае,
Дзе вольна ёй без слоў?

Ды не — яны ўсё скачуць
Пад небам гарадскім,
І згадваючы, плачуць
Па дворышчы сваім.

Спрачаюся з часам
І з бурным векам.
Кажуць мне часта:
Будзь чалавекам.

Навошта сварыцца —
Усё трэба мірам,
Кінь гарачыцца,
Будзь ты цяпрымым.

Ішоў я пануры
Ад першай няўдачы.
Казалі: будзь мудры,
Горш будзе йначай.

Не рвіся за славай —
Чуў найздагон,
Хоць ты і не слабы —
Не лезь на ражон.

Дзяліся апошнім
Зайсёды, навек
Тады скажа кожны,
Што й ты — чалавек.

Не памятаю ўжо з якой — чацвёртай ці пятай — спробы я змушаны быў капітуляваць перад дамаганнямі Івана Капыловіча ў звязку з публікацыяй гэтых, цяпер ужо адрэдагаваных мною, вершаў... Адзін раз вярнуў рукапіс, другі, трэці... Не, бачу, гэты чалавек так проста не адчэпіцца.

— Іван, — кажу яму прымірэнка, — ты ж сам ведаеш, што твая проза мацнейшая за твае вершы, то і пісаў бы тое, што табе лацвей даецца...

— Не, — безапеляцыйна абсякае мяне Іван, — хачу менавіта вершы надрукаваць, і прытым конча праз твой аддзел. Лічы, справа гонару. Ды й няўжо ж яны ўсе да аднаго так-такі нічога нявартыя!..

У рэшце рэшт, надломлены яго націскам, пачаў я ўчытвацца ў выгалежныя лёсам вершаваныя Іванавы радкі ды больш пільна ўзірацца ў яго небязгрэшную біяграфію. І — о дзіва! — паступова пачаў разумець адзінокую пакутную сутнасць яго чалавечага жыцця. Стаў, не

Мне вельмі часта
Цяпла не стае
Халодным настам
Зямля дастае.

Вецер паўночны —
І ўсё ў мой бок,
Бы хто напярарочыў,
Што я не жыток.

Восені дні
Дажджамі пухнуць
Ад цішыні
Можна аглухнуць.

Але, бывае,
На цёплы мурог
Ступлю й адтаю
Ад сэрца да ног...

Злавалася мора на скалы,
Якія зайшлі ў ваду,

Вясновая дарога

на вясновай дарозе
мы спаткаемся з табою
ты метафізічна дакранешся
да твару і далоняў
у імгле свабоды
адчуеш летуценна
подых новага ветру

каля вясновай дарогі
мы ўбачым рамонкі
квітнеючыя самотна
сваімі імгненнямі
я алегарычна адчую
на сабе твой позірк
і проста бясконцую вечнасць

паабалал вясновых дарог
будуць ружовыя палеткі
будуць гаманіць кветкі
раючыся між сабою
развітаем на імгненне
пачуем подых прайдзенага
адчуем новае неба

і ніхто нас не пабачыць
ідучы уздоўж вясновай дарогі
дакранаючыся да іншых твараў
зрываючы зялёнае лісце
і нішто ў свеце не ўцяміць
што ж адбываецца сёння
на гэтай вясновай дарозе

Шчасце

шчасце запаланіла сэрца маё
шчасце

прадчування
невядомай спакусы
сэрца трымцела ў вечнасці дня
сэрца

кахання
праз боль наш і скруху
датыкаемся мы да зямлі
да зялёнай

і шэрай
чароўнасці долу
артадоксамі мы напэўна былі
і чароўнай

і белай
і чырвонай як мора
надзеі да светлай і будучай рэшткі
надзеі

самай
салодкай
што вырвецца з клеткі
артэфактам

жыццёвага
мора
артэ-
факсам
прасторы
прасторы

Шэпт шоргату

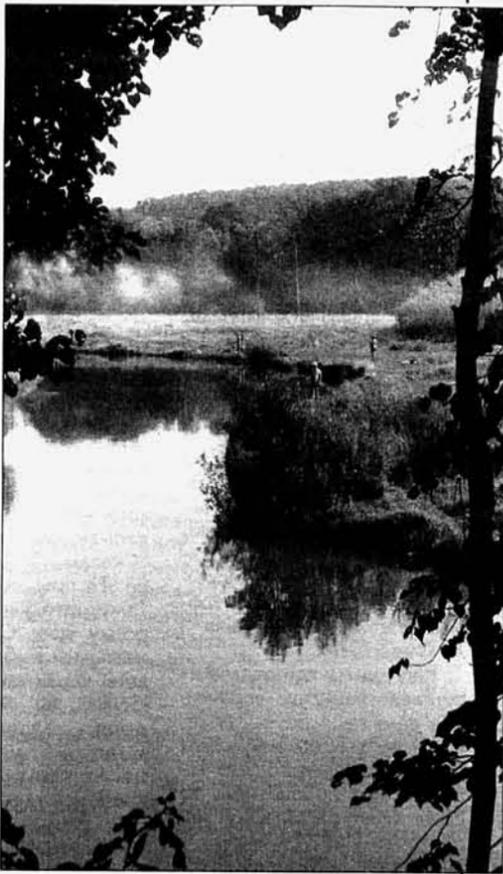
шэпт шаравання шаршнёвай шашы
шоргат шалёнага шуму шрамаў

сорак садоў сарамліва спяваюць
сэрца саромнае срэбрам сканае

шэрае скананне шапоча ўночы
самае шумлівае садам колаў

саракавое сонейка сарматызму
штопарам шэрых шарніраў

шоргат шэпту мне ў вочы
шоргат шэпту сярод ночы
шоргат шэпту нельга збочыць
шоргат ночы

Адам Шостак

Адам Шостак нарадзіўся ў 1982 г. у г. Баранавічы Брэсцкай вобласці ў сям'і мастакоў. Пасля заканчэння Баранавіцкага музычнага вучылішча па спецыяльнасці "Музыказнаўства", паступае ў 2001 г. у Беларускаю дзяржаўную акадэмію музыкі на аддзяленне "Музычная беларусістка". Адчуўшы, што музыказнаўства — гэта не зусім "наканаванне" ягонага лёсу, вырашае праз тры семестры навучання — у 2003 г. перавесціся на кафедру "Беларуская і сусветная мастацкая культура" Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры.

Піша вершы і апавяданні, аўтар п'есы "Заснежанае каханне", якая рыхтуецца да пастаноўкі аматарскім калектывам. З'яўляецца ўдзельнікам літаратурнай суполкі "БУКет" з 2003 г. У лістападзе 2003 г. атрымаў першае месца на конкурсе "Сем муз", што праводзіўся ў БДУ культуры, у намінацыі "Літаратурная творчасць".

У "Ліме" друкуецца ўпершыню.

ПАРЦЭЛЫ

Смерць —
распанула душу...
Як сорамна
перад Вечнасцю!

Ідзе Мастак...
Не завальвайце
друзам
сцежак прад ім...

Снег —
пазгінаў спіны
дрэйцаў...
Кланюцца зіме.

Ляжаць
незібранымі з лесу
апошнія дрывы
бацькі...

Абразаю
на яблынях
голле чорнае...
Нішчу агнём.

Птахі —
дамоў вярнуліся.
Спяваюць...
Райскія дні.

Да неба
ўзняло настрой
лесу
новае лісце!..

На сцежку
з лісця
выпайз вуж...
Вялізны.
Глядзім
праз вясну —
вочы ў вочы...

Часопісы —
вузкія сцежкі.
Гужам
ідуць мастакі...

Глядзей на мяне
Сыс —
праз цёмныя акуллары...
Нібыта на сонца.

Алесь Макрацоў

Пару гадоў таму, знаходзячыся ў даволі выпадковай кампаніі, давялося прычыніцца да тэмы, якая хвалявала мяне даўно, з якой, магчыма, і вырасце гэты аповед.

Адзін з суразмоўцаў быў мне прыяцель, двух іншых бачыў упершыню. Сядзелі мы ў невялікім, абстаўленым грувасткай цёмнай мэбляй пакоі, у крэслах. На століку перад намі дымліліся і ачахалі кубачкі з кавай. Гаспадар і мой прыяцель няшчадна курьлі. Гэта, помніцца, моцна раздражняла — з дзяцінства не выношу тытунёвага паху. Я хацеў выйсці праветрыцца, як гаспадар, мужчына меланхалічнага тыпу, пачаў філасофстваваць наконт акультурных навук, сектанцтва і неўзабаве спыніўся на спірытызме. Другі гошч, чалавек халерычнага складу, яго перабіў і пусціўся ла-
рацыю, свет наш населены духамі, толькі мы іх не бачым...

Міхась ЮЖЫК

рацыю, свет наш населены духамі, толькі мы іх не бачым...

Дальбог, мне і цяпер сорамна за тую фразу. Я не люблю няшчырасці ў людзях, і тым больш брыдка мне, калі сам прамаўляю нешта такое, чаго не ведаю ці ў што не веру. А я не верыў тады ў духаў і магію. Больш за тое, як чалавек, хрышчаны ў праваслаўі, меў пэўную непрыязнасць і насцярогу да слова "спірытызм", лічачы яго чымсьці паганскім і шкодным. Аднак... аднак у той момант мне зрабілася шкада пакрыўджанага гаспадара, які да памяненай спрэчкі быў з намі надзвычай ветлівы і гасцінны. Адчуваўся, што халерык закруціў яго болевую кропку, абразіў глыбінныя пачуцці, зняважыў калі хочаце, яго веру. Бо ўсе ж мы, каб жыць, павінны ў нешта верыць...

Адным словам, адкрыўшы рот, я ўжо не мог спыніцца. Тым болей, што акрыліла мяне тое, як пасяглі з твару меланхолік, як высунуўся ён з ценю і нават крыху падаўся да мяне праз стол. Астатнія ж слухалі спярша з лёгкай палжлівасцю, затым з насцярожанасцю, а неўзабаве — цешу сябе думкай — і з цікавасцю. Ва ўсякім разе, не помню, каб нехта мяне перабіў хоць і гаварыў, каюся, даволі мнагаслоўна і блытана.

А распавёў я гісторыю, якую нашу ў сабе з раняга

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

ця пражывалі: прадзед, прабабка, бабуля Надзя з думка дзецьмі і бабуля Люба з дачкою. Паколькі Асіповічы, як і ўся Беларусь, адрозны патрапіў пад акупацыю і знаходзіўся ў ёй тры гады, то Надзя і Люба нічога не ведалі пра сваіх мужоў аж да лета 44-га. На нашай вуліцы Каралева такіх гартотніц аказалася шмат, і ўсім хацелася даведацца пра лёс нарачонах. На рэальныя звесткі даводзілася разлічваць толькі па прыходзе вызваленчай арміі, якую можна было кацаць гады і гады. Тады нехта з маладзіц прапанаваў вылікаць духаў і папытацца ў іх.

Збіраліся вечарамі ў нашай стопцы, у закутку, адгароджаным ад агульнага памышкання драўляным шчытом. Ставілі тумбачку, на яе клалі кардонку з

не спудзіць далікатнага духа. Указаную ім літару запісалі і тут жа паўтаралі пытанне. Сподачак узаўважыў свой таямнічы рух і пазнаваў наступную літару. Працягвалі да таго часу, пакуль ён не пераставаў круціцца. Гэта быў сігнал прачытаць напісанае. Часцяком выходзіла бязглуздзіца, і тады казалі, што дух сёння не настраены на сур'ёзны лад, ён блазнуе. А іншым разам літары складаліся ў цалкам уцягнутыя словы. Яны ўказвалі, напрыклад, што муж той ці іншай маладзіцы жыў, што знаходзіцца ў такім-та населеным пункце.

Пра мужоў маіх бабуль гаварыў ён на працягу двух літары складаліся ў цалкам уцягнутыя словы. Яны ўказвалі, напрыклад, што муж той ці іншай маладзіцы жыў, што знаходзіцца ў такім-та населеным пункце.

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

службовае з асабістым і прыляцець на военным самалёце да жонкі з дзецьмі. Літаральна на пятах немцаў. Прынёс ён і добрую вестку для швагеркі — Любы. Жывы яе муж Піліп, яны з ім выпадкова сустрапіліся на фронце, абмяняліся адрасамі палывой пошты і цяпер перапісваюцца.

Сподачак, выходзіць, не хлусіў. А спаткаліся Піліп з Аркадзем і напраўду зусім выпадкова. Аркадзь прыляцеў на фронт у складзе інспекцыі — у штаб арміі. Штаб размяшчаўся ў нейкай вёсцы. Мой дзед пасяліўся ў хаце разам з іншымі афіцэрамі (быў ён тады ўжо маёр). Позна вечарам, па завяршэнні ўсіх спраў, яны падвесьлі спірт, і Аркадзь пачаў спаваць. Па расказах бабулі, ён меў вы-

Варажба на сподачку

Апавяданне

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

дзяцінства і ведаю так добра, нібы сам з'яўляюся чыннікам ніжэйпісаных падзеяў. А між тым, адбылося тое задоўга да майго з'яўлення на свет — прагаварыў: — А гаспадар мае

Андрэй ПАЎЛУХІН

Ад Крымскага Броду ён збочыў па беразе. Хутка дайшоў да таго месца, дзе стаяла лодка з прывязанымі да калочкаў вёсламі, ускочыў у яе, трымаючы ў руках дзве цагляны і Муму. Адліхнуўшыся, пачаў грэбіць. Ззаду нейкі стары бязгучна варушыў вуснамі. Гарасім азірнуўся і ветліва кінуў. І, зноў узяўшыся за вёсла, скіраваў лодку супраць плыні.

Ён усё гроб і гроб. Вунь ужо Масква засталася за спінай. Пацягнуліся сенажаці-гароды, падзеленыя стужкай ракі. Гарасім быў моцным мужыком, загартаваным рапой, пакосамі й нялёгкім рамяством дворніка. Вёсла магуча рассякалі водную гладзь. Заўсёдна маўкліва сьціскаўся ўрачыстую важнасцю яго працы.

Муму, як і раней, трымала паўзу.

— Дык на чым мы спыніліся?
— На вечных прадметах-с, — ахвотна падказала жывёліна.
— Слушна, — Гарасім працягваў раўнамерна рухаць вёсламі.

Дыялог неразумных сістэм

Філасафема

Цагляны злавесна чырванелі на днішчы. — Для вечнага прадмета не існуе часу — ён жыве ў трохмернай прасторы.

— Я б не сказала, што ён жыве, — паправіла Муму. — Хутчэй мае быць. Ён — заўжды. Аднак не ўспрымае быццё, з прычыны таго, што неразумны.

— Паўгадзіны таму мы размаўлялі пра шматмернасць, а зараз вярнуліся да банальных даўжыні-шырыні-вышыні! — абуріўся Гарасім. — У дадатак ты сцвярджаеш, што вечны прадмет не можа быць разумным!

— Розум і вечнасць не сумяшчальныя, — згодна кінула Муму.

— Я дакажу гэта ў адзін момант. Дарэчы — што ты разумеш пад розумам?
— Вось Капітон надочы зноў п'яны быў-с, — ні ў сеч ні ў печ

Рыпелі вёсла, чуўся ціхі пляск. Пахла вёскай. Гарасім распрастаў волатаўскія плечы, удыхнуў водар бярозавых гаёў і адказаў:
— Душа ёсць творчы працэс,

лягнуў Гарасім. — Забубенны чалавек-с.
— Ведаем, ведаем, па слабасці здароўя, — стомлена мармытнула Муму. — Але чаго тычыцца гэты аргумент-с?
— Капітон — недачалавек-с! — абвясціў Гарасім. — А вось пані распавядае, быццам ёсць звышлюдзі. У вышэйшай ступені разумення індывіду.
— Яе ніцшэнства ўжо нагнала аскаміну, — адмакнулася Муму. — Пошла-с. Уся гэтая дастаўшчына, Напалеон, умярцвенныя бабулькі... Сам як умярцвенна дадзеную катэгорыю?
Гарасім задумаўся.

— Але як, скажы калі ласка, вечны прадмет асэнсуе сваю неардынарнасць, не будучы разумным? — Гарасім падналёг на вёсла.

— А гэта й не трэба. Ён вечнае апрыёры, вечны ў якасці філасофскай катэгорыі, не больш і не менш. Аднак, калі сумясціць згаданы ўмоўны аб'ект са свядомасцю, як такой, распачнецца працэс разлажэння. Памірання, калі хочаш. Розум усведамляе канчатковасць і пачатковасць усяго сутнага, уплятае сябе ў структуру заганнага круга, абрастае канструкцыямі нахшталь перасялення душ, нірваны, пекла і раю — усё. Набываючы мэты і сэнсы, мы губляем бясмерце.

— Труп — ідэальна вечны прадмет, — падвёў рысу Гарасім, перастаўшы грэбіць.
Праз хвіліну пачуўся ціхі ўсплёск...
1 М. Бярдзэяў
2 М. Хайдзгэр

банскага раёна, "Нежачкі" Расонскага, "Рудабельскія зорачкі", "Валошкі", "Некрашынкі" Акцябрскага. Эксперыментаў у вясковай школе стаў навуковай падставай для правядзення Першага, Другога і Трэцяга Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва "Берагіня".

Трэці фестываль, у якім прынялі ўдзел звыш 700 чалавек, з'явіўся вынікам шматгадовай работы па праграме Рэспубліканскага эксперыментальнага праекта "Танцавальны фальклор і дзеці", які адбываўся на базе 9-ці раёнаў ўсіх абласцей Беларусі. У заключных мерапрыемствах прынялі ўдзел не толькі асобныя выканаўцы, майстры народнай творчасці, аўтэнтычныя гурты, дзіцячыя фальклорныя

цямі сталі "Рудабельскія зорачкі". Яны атрымалі Гран-пры. І наогул можна адзначыць, што за апошнія 5 гадоў падняўся мастацкі ўзровень калектываў, якія прымалі ўдзел у фестывалі".

Гэты фестываль, хаця і ўнікальны, але безумоўна не адзіны на Беларусі, дзе прадстаўлена народная танцавальная культура краіны, фальклор займае пачэснае месца на розных рэгіянальных, абласных, рэспубліканскіх і міжнародных форумах мастацтва: "Мядоцкі край і яго таленты", "Фестываль народнага танца імя А. Рыбальчанкі" ў Гомелі, "Палескі карагод" у Пінску, "Сожскі карагод" — гомельскі міжнародны фестываль харэаграфічнага мастацтва, "Беларуская полька" ў Чачэрску.

Заміж персідскага ўзору

Роздум пра сучасны стан аўтэнтычнага беларускага харэаграфічнага мастацтва і праблематычнасць яго захоўвання. Па матэрыялах III Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва "Берагіня".

Ці пагадзіцеся вы з тым, што мала знайдзеце ў нашым жыцці больш захапляючага, яскравага, жвавага і цікавага відовішча, чым фестываль харэаграфічнага мастацтва? Дзе па сцэне, нібыта на крылах, ляцяць пары і сярод гэтай шматкаляровай мітусні, паважныя музыкі ледзь-ледзь паспяваюць за імклівымі рухамі танцораў.

І ўсё б сабе нічога, і нават вельмі захапляе, каб не чорным па белым, ці як-небудзь інакш, напісаная праграма канцэрта, дзе вышэй азначаныя нумары падаюцца ні больш, ні менш, як "беларускія", "народныя", "традыцыйныя", "мясцовыя", "абрадавыя" і г.д. — варыянты вядомых, сапраўды папулярных у народзе танцаў. І далей ідуць назвы: "Лявоніха", "Мяцеліца", "Кадрыля", "Кракавяк", "Ойра", "Верабей" і шмат іншых. Міжволі задаецца пытаннем: няўжо гэта мае на дачыненне да фальклору? Не, тут штад не пасуе да культуры памяркоўных беларусаў.

Давайце паспрабуем крыху паразважаць на гэты конт. Можна, лепш было б, калі б усе гэтыя "кампазіцыі" і "фантазіі" насілі б гучныя прозвішчы сваіх балетмайстраў-пастаноўшчыкаў? Напрыклад: "Заскокі Сямёнавай", "Скокі ў гару Савіча"... І тады адразу было б зразумела, што анікага дачынення гэтыя харэаграфічныя творы не маюць да аўтэнтычнага мастацтва, дзе назва танца выступае як дадзеная нам спадчына, ці пасучаснаму кажучы, як неўміручы нацыянальны брэнд, які на маю думку, павінен надзейна ахоўвацца дзяржавай.

Яшчэ горшыя справы ў дзіцячых калектывах, дзе трэба было б ад самага маленства распачынаць выхаванне на лепшых узорах культурнай спадчыны. Дзе ўзаемаадносінны паміж людзьмі (а не толькі партнёрамі ў танцы), і культура адзення, і асабістае вызначэнне жыццёвай годнасці дзячэўчат і хлопчыкоў існуюць ад веку. А так, што ж мы бачым у дзіцячых харэаграфічных гуртках? Тыя ж самыя назвы танцаў, з харэаграфіяй, яшчэ больш далёкай ад традыцыйных узораў. Магчыма, хтосьці скажа: "А як жа сучаснае мастацтва, мадэрн?" Згодны, кожны мае права выбару. Але не трэба называць уласную творчасць традыцыйнай, агульнабеларускай, народнай. Не зневажайце, шануючы, таксама і нацыянальную культуру адзення, яе знакамітыя і сёння ўжо ўсім добра вядомыя строі. Тады, можа, і вам падасца невуцтвам, калі на ўрачыстасцях самага высокага дзяржаўнага ўзроўню, мілавідныя дзячэўчкі, амаль што заўсёды ўдзельніцы танцавальных калек-

тываў, у адзенні з нацыянальным арнамантам на кашулі і з нейкай імітацыяй спадніцы, амаль што без яе, з велізарнымі букетамі кветак дэманструюць усяму свету свае "памперсы". Хочацца запытаць: чым думалі тыя дзядзкі, калі апрааналі такім чынам дзяцей? Парада ім тая ж самая. Хочацца вам, каб "усё гэта" было відаць, дык не чапляйцеся за беларускі касцюм, апраанайце ў Барбі, Мікі Маўсаў, Доўгіх Панчохаў... Тады і пытанняў да вас не будзе.

Сёння ўжо дакладна невядома, так ці інакш думаў колькі гадоў таму таленавіты этнахарэограф Мікола КОЗЕНКА, калі аднойчы, стаміўшыся біцца ў зачыненыя дзверы непаразумення, вырашыў самастойна распачаць справу адраджэння аўтэнтычнага танцавальнага мастацтва ў мясцінах яго звычайнага бытавання. Дзеля чаго паехаў на Барысаўшчыну ў адну з вёсак і згуртаваўшы вакол сябе аднадумцаў, распачаў новую па тых часах справу па выхаванні дзяцей і падлеткаў праз адраджэнне народных традыцый, праз танец, песню, абрады, рамёствы...

На пачатку ён прыходзіў ў Мётчу пешшу больш за 2 кіламетры з суседняй вёскі, дзе кіраваў харэаграфічным гуртком. Потым, калі дырэктар школы даў згоду, паспрабаваў працаваць па-новаму, і добра, што знайшоў падтрымку намесніка па выхаваўчай рабоце Антаніны Анатольеўны Абрамовіч, якая дзеля цудоўнай ягонай ідэі, самастойна навучылася іграць на гармоніку.

Ён так паставіў справу, што дзеці разам з бацькамі і выхавачкамі вучыліся вырабляць адзенне, абутак, ткаць, плесці, іграць на музычных інструментах. Даведзілі шмат пра гісторыю сваёй вёскі, пра адносінны паміж людзьмі, іх быт і звычкі.

Так нараджаўся дзіцячы фальклорны гурт "Берагіня" — ўнікальны, варты пераймання і даследавання. Добра разумеючы спецыфіку аўтэнтычных формаў харэаграфічнага мастацтва, Мікола Козенка стварыў амаль што самы вядомы сёння дзіцячы фальклорны калектыв на Беларусі.

Але не адразу і не зняцку прыйшоў вопыт і поспех. Дагэтуль былі гады і гады працы ў розных накірунках харэаграфічнага мастацтва. Нарадзіўся Мікола Козенка ў Мазыры, скончыў школу ў Магілёўскае культурасветвучылішча, працаваў кіраўніком дзіцячага харэаграфічнага калектыву ДК завода імя Кірава, потым вучыўся ў Маскве, выкладаў у Мінскім інстытуце культуры, працаваў загадчыкам аддзела харэаграфічнага мастацтва ў Рэспубліканскім навукова-

метадычным цэнтры культуры, і вось ужо 12 гадоў — старшы навуковы супрацоўнік Беларускага дзяржаўнага інстытута праблем культуры.

Пра свой эксперыментаў у Мётчы Мікола Козенка кажа так:

"Найлепш выхоўваць дзяцей і падлеткаў сродкамі народнай педагогікі. Яшчэ лепш рабіць гэта на уласным прыкладзе. Трэба з маленства закладаць традыцыйныя этычныя нормы, такія як: павага да маці, немагчымасць і недапушчальнасць зняславіць жанчыну, суседзяў, наогул чалавека, быць сціплым, працавітым, чыста і да месца апраанутым і г.д. Этыка цягне за сабою эстэтыку. Цяпер у навучальных установах любога ўзроўню вучні мала што ведаюць пра мінулае, пра традыцыі, пра сваіх дзядоў і бабуль, тым больш, пра далёкіх продкаў. Бясспамяцтва — галоўная праблема. У сваёй працы мы ідзем ад жыцця, паступова, нязмушана, улічваючы пэўны ўзрост дзіцяці, арганізуем вучэбна-выхаваўчы працэс такім чынам, што кожны ўдзельнік гурта ў залежнасці ад сітуацыі становіцца альбо вучнем або настаўнікам, можа быць даследчыкам фальклору свайго краю. Дзеці сустракаюцца ў жыццёвых абставінах з унікальнымі выканаўцамі традыцыйных танцаў, песень, абрадаў, гульняў, засвойваюць ва ўсіх адценнях культуру свайго народа. Мы ўсе, і кіраўнікі і ўдзельнікі "Берагіні", вельмі ўдзячны "роднай бабулі" нашага калектыву — Аўгінні Іванаўне Грук (1915 г. н.) з вёскі Селішча. З яе дапамогай нам рэканструюваны шматкаленны парна-гуртавы танец "Селянчанскі вальс", парныя танцы "Лысы", "Мільён", "Кацярынка", шмат народных песень і паданяў. Ад такіх, як "баба Аўгіння", хлопчыкі і дзячэўчкі пераймаюць песні, танцы — сапраўдную народную манеру танцавальных рухаў, этыкету, стылю адзення".

Дзейнасць узорнага фальклорнага гурта "Берагіня" значна паўплывала на работу ў іншых калектывах рэспублікі. Сёння ўжо вядомыя гурты "Верабейкі" Лю-

бэжы, але і этнографы, харэографы, музыказнаўцы. Асабліва інтарэс выклікала выступленне аўтэнтычных гуртоў "Глыбокія крыніцы" з Любанскага, "Лескаўчанка" і "Купалінка" з Акцябрскага, "Вяселле" з Асіповіцкага раёнаў. І самабытна прадставіў культуру свайго краю калектыв "Крыніца" з Жыткавіцкага раёна, уразіўшы прысутных стылем выканання старадаўніх песень. Больш фармальна падышлі да падрыхтоўкі сваёй праграмы калектывы з Віцебскай вобласці, але і яны, падчас фестывалю, шмат што пераацэнвалі і перанялі карысны для сябе вопыт.

Аўтарам ідэі правядзення III Рэспубліканскага фестывалю, кіраўніком праекта і галоўным рэжысёрам заключных мерапрыемстваў, якія праходзілі ў г.п. Акцябрскі 4—6 чэрвеня 2004 г., быў, зразумела, Мікола Козенка. Вось што ён адзначаў:

"Акрамя ўсяго астатняга, III фестываль адметны тым, што тут быў арганізаваны турнір дзіцячых калектываў, у аснове якога ляжаць народныя прынцыпы выхавання — падрыхтоўка юнакоў і дзячэўчат да "дарослага" жыцця, умненне весці гаспадарку, ткаць, вышываць, і ўжо затым танчыць, спяваць, прымаць удзел у гульнях... Быў арганізаваны конкурс выканаўцаў народных побытавых танцаў, а ў намінацыі "Калектывная творчасць" удзельнікі павінны былі выканаць мясцовы харавод і "складаны" танец накіштал "Кадрыля". Рыхтавалася таксама "хатняе заданне" — выстава ўсяго, чым займаліся дзеці ўвесь год. А яшчэ — прэзентацыя свайго калектыву, свайго краю і сябе — таленавітых, здольных, адметных. Перамож-

Сёння можна казаць пра развіццё фестывальнага руху на Беларусі з арыентацыяй на народную танцавальную культуру. Лепшыя беларускія фестывалі сталі ўзорам для пераймання ў Расіі, Украіне, Польшчы... Нашых спецыялістаў запрашаюць у якасці кансультантаў на розныя міжнародныя форумы і сустрэчы.

Некаторыя могуць сказаць: надакучыла ўжо! Навошта варушыць старыя скрыні з моллю? Мы, маўляў, "зоркі балета" і пайшлі значна далей наперад.

На гэта ў Міколы Козенкі свая думка:

"Пра ўсім тым, што ёсць шмат пастаноў урада аб падтрымцы народнай творчасці, на справе і ў жыцці больша ўвага сродкаў інфармацыі і асабліва ТБ, скіравана на развіццё папулярнай, масавай культуры, якая абапіраецца на ўзоры заходнеўрапейскай і амерыканскай. А ў Міністэрстве культуры нават няма чалавека, які б адказваў за развіццё традыцыйнага беларускага мастацтва, хаця ёсць адказныя па парках..."

Мая даўняя мара — аб'яднаць сістэмы, органы адукацыі і культуры для вырашэння галоўных, прыярытэтных праектаў. Чаму, напрыклад, у Акцябрскім раёне такі значны прагрэс? Таму, што там не падзяляюць дзяцей розныя ўстановы на "нашых" і "вашых"... І якой бы справай у жыцці яны надалей ні займаліся, заўсёды ў іх будзе атрымоўвацца "заміж персідскага ўзору, цяжкім радзімы васілька".

Ясь КАВАЛЕВІЧ

СЕЗОН КАПЭЛЫ

У сёлетнім сезоне капэла дала некалькі тэматычных канцэртаў да знамянальных дат знакамітых кампазітараў сусветнай класікі — П. Чайкоўскага, Б. Брытэна, Ф. Шуберта, М. Глінкі. Вялікімі праграмамі адзначыла капэла 70-годдзе Саюза кампазітараў Беларусі і 60-годдзе вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў.

Музыкантаў капэлы прыцягваюць маштабныя вакальна-інструментальныя і аркестровыя творы. Гэта Меса G — dur I. Баха, канцэрт для чатырох скрыпак і струннага аркестра сі мінор А. Вівальдзі, Сюіта "З часоў Хольберга" Э. Грыга, Канцэрт № 20 для фартэпіяна з аркестрам В. Моцарта і іншыя.

Дзякуючы капэле, атамары класічнай музыкі маюць магчымасць пачуць каларытныя, самабытныя опусы аўтараў розных краін свету: "Бразіліяна" Ж. Сікейраса, аферторыі Г. Даніэці, "Свяшчэнная сімфонія" Г. Шутца, "Вячэрня" В. Моцарта.

Канцэртным выкананнем оперы Генры Персела "Дыдона ды Эней" завяршыўся сезон 2003/2004 года для Магілёўскай гарадской капэлы пад кіраўніцтвам Сяргея Лішчанкі. Опера, а таксама канцэрт А. Вівальдзі "Лета" з цыкла "Поры года" мелі вялікі поспех у слухачоў. Канцэрт прайшоў у абласным драматычным тэатры. А пастаяннымі месцамі выступлення капэлы ў горадзе з'яўляюцца камерная зала Мастацкага музея імя П. Масленікава і сярэдняя навучальныя ўстановы Магілёва (для навучэнцаў капэла за сезон дала больш як 20 канцэртаў). Асноўная мэта дзейнасці капэлы — выхаваўчая і адукацыйная.

Лаўрэат міжнародных і рэспубліканскіх конкурсаў і фестываляў камерны хор капэлы прадставіў слухачам шмат новых твораў для хора а cappella і з суправаджэннем. Сярод іх — духоўная музыка Д. Бартнянскага, П. Чайкоўскага, С. Рахманінава, А. Туранкова, М. Равенскага, харалы І. Баха, "Пушкінскі вянок" Г. Свірыдава, хоры В. Салманова, Р. Шчадрына, А. Мдзівані, А. Атрашкевіч, апрацоўкі беларускіх народных песень. Не пакінулі аб'якавымі слухачоў такія прэм'еры аркестра, як "Музычныя вечары" Б. Брытэна, "Класічная сімфонія С. Пракоф'ева, Канцэрт № 1 для фартэпіяна з аркестрам Д. Штакоўвіча, "Каранацыйная меса" В. Моцарта.

Заснавальнік і кіраўнік капэлы Сяргей Мішчанка поўны творчых планаў на наступны сезон. Рыхтуецца партытура аднаго з самых буйных вакальна-сімфанічных твораў І. Баха, аркестровыя творы Шумана, Бетховена, Моцарта. Хор капэлы да свайго 15-годдзя рыхтуе творы А. Грачанава, Ф. Ліста, С. Манюшкі, сучасных беларускіх кампазітараў.

Заснавальнік і кіраўнік капэлы Сяргей Мішчанка поўны творчых планаў на наступны сезон. Рыхтуецца партытура аднаго з самых буйных вакальна-сімфанічных твораў І. Баха, аркестровыя творы Шумана, Бетховена, Моцарта. Хор капэлы да свайго 15-годдзя рыхтуе творы А. Грачанава, Ф. Ліста, С. Манюшкі, сучасных беларускіх кампазітараў.

Вольга МАРОЗАВА,
кандыдат мастацтвазнаўства

Першая беларуская тэатральная энцыклапедыя

Першая частка двухтомнай энцыклапедыі "Тэатральная Беларусь" пабачыла свет у 2002 годзе, а другая — у наступным, 2003-м. Адрозна ад тэатра, што гэткай энцыклапедыі даўно чакала наша грамадскасць. У свой час вялікую ролю ў сістэматызацыі і належным навуковым асэнсаванні беларускай тэатральнай спадчыны зрабіла трохтомная "Гісторыя беларускага тэатра". "Тэатральная Беларусь" не толькі істотна дапаўняе тое выданне, але і наогул выводзіць нашу тэатразнаўства на новы і, несумненна, вышэйшы ўзровень.

Выданне тлумачыць найбольш шырока ўжывальныя тэатральныя тэрміны. У ім ёсць нямаля артыкулаў "памежнага" характару, а ме-

навіта па літаратуры, фальклору, выяўленчым мастацтвам, радыё, кіно, тэлебачанні, якія судакранаюцца з тэатральным мастацтвам.

У энцыклапедыі пададзены звесткі аб практычна ўсіх вядомых на Беларусі тэатральных калектывах, пачынаючы яшчэ з часоў школьнага тэатра. У артыкулах пра буйныя тэатры змешчаны рэпертуарныя спісы.

Звернем асабліваю ўвагу на бібліяграфічныя звесткі ў энцыклапедыі "Тэатральная Беларусь". У канцы пераважнай большасці

яе артыкулаў (як правіла, асабовых) пададзена літаратура: кнігі і артыкулы крытыка-біяграфічнага характару, нататкі і інш. Кожны том завяршае "вялікі" спіс крыніц па праблемах развіцця беларускага тэатра, а таксама нацыянальнай драматургіі. Такое моцнае бібліяграфічнае "падмацаванне" энцыклапедыі, несумненна, станоўча ацэняць усе, і асабліва тая частка чытачоў, якой даводзіцца весці бібліяграфічныя "пошукі", а менавіта — выкладчыкі каледжаў і ВУНУ, настаўнікі школ і гімназій, а таксама вучні і студэнты.

Несумненнай вартасцю энцыклапедыі "Тэатральная Беларусь" з'яўляецца наяўнасць у ёй больш за паўтары тысячы ілюстрацый. Практычна кожны асабовы артыкул ілюструецца партрэтамі. Вельмі шмат фотаздымкаў са спектакляў.

Энцыклапедыя "Тэатральная Беларусь" — плён працы вялікага творчага калектыву, прычым не толькі ўласна навуковага, але і, скажам так, навукова-выдавецкага. Усім, хто прымаў удзел у стварэнні гэтага выдання, хочацца сказаць шчыры дзякуй за вялізную працу. Радасна, што і мы, беларусы, урэшце пачалі выходзіць на еўрапейскі і сусветны ўзровень.

В. ЯЦУХНА,
А. ЗЕЛЯНЬКОВА,
дацэнты Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны

Карліс СКАЛБЭ (1879—1945) — класік латышскай літаратуры, творчасць якога жывілася народнай традыцыяй.

Карліс СКАЛБЭ

Юргіс быў рыбаком. На ўзлеску, дзе выгіналася рака, стаяла ягоная хатка пад заімшэлым трысняговым дахам. Насупраць дзвярэй расла старая вярба, шырока раскінуўшы галіны, на якіх Юргіс сушыў сеткі. На парозе сядзеў ка-

Аўтар навел і казак, якія вылучаюцца яркай вобразнасцю, фантазіяй і экспрэсіяй фарбаў.

"Ну, бачыш, вячэра атрымалася, — усміхнуўся Юргіс. — Заўтра, дасць Бог, пашэнціць больш".

Але жонка сказала з горьчучу: "Добра б было, каб у цябе, Юргіс, рыба лавілася лепш. Вось дачушцы ўжо і чаравікі трэба. А хлопец усё лета прабегаў без шапкі".

Рахманы рыбац

ток, а ў малым акенцы, куды любіў зазіраць прахожы, квітнела герань і зелянела лекавая трава. Калі ўвечары рыбац пераступаў парог, каток, пачуўшы пах рыбы, лашчыўся ля ягоных ног. Ад агменя падымалася насустрач яму жонка і здымала з плячэй мокры мех, пацпаючы яму спіну. У жонкі быў прыязны, але цымяны твар з мноствам дробных зморшчынак. Яна хадзіла крыху прыгнутай і відавочна на нешта хварэла. Можна, ад дробных хатніх клопатаў, а можна, ад глыбокага болю, на які яна пактавала. Але ніводная праца ў хаце не заставалася ня зробленай, дзіркі ў куртцы Юргіса былі заўсёды залатаны. Двое дзяцей — дзяўчынка з ільнянымі валасамі і рабы хлопчык, які ўжо быў памочнікам бацьку, кідаліся яму на шыю і, нібыта шукаючы рачныя скарбы, з вясёлым крыкам выцягвалі з цёмнага мяшка рыбу, якая блішчала ў водблесках агменя.

Мабыць, на ўзлеску было крыху самотна, але і там чуўся голас жыцця. Калі пасля вячэры Юргіс выходзіў з хаты, старая вярба сумна шамацела пад ветрам, нібыта скардзілася пад цяжарам мокрых сетак. А разам з ёю ціха ўздыхаў Юргіс.

У трыснягу хавалася лянівая рака, нетаропка цякла пасярод зарослых затокаў, саслізгвала ў глыбокія цёмныя віры і ярка зіхцела на чырвоным пяску. Гэта было ўсё жыццё Юргіса. Рака хавала ў сваіх затоках ягонае шчасце і няшчасце. Ён любіў яе, як маці, звяртаўся да яе з просьбамі, а часта злаваўся на раку за ляноту ды сквапнасць.

Зрадку яму ўдавалася выцягнуць тры-чатыры тлустыя ліні, важкага шчулака. Срэбраная платва, цёмна-залацістыя карасі, шэрыя печуркі, калючыя акуні з'яўляліся звычайнай ягонай здабычай. Трэба было працаваць не разгінваючыся, каб забяспечыць жонку і дзяцей. І ён не шкадаваў сілы. Зрання, калі зоркі віднеліся і ў небе і ў цёмнай вадзе, ён ужо выходзіў на рыбалку, нястомна гнаў свой човен, закідаў сеткі. І толькі сонечным поўднем чалавек часам спыняўся ў трыснягу і, кінучы вёсла, драмаў пад цёплым ветрыкам, што прыляцеў невядома адкуль і ціха шугаў у вяршынях трыснягу. Ён ляжаў пад ясным небам пасярод зіхоткай вады; трыснёг спяваў, а яму здавалася, што подых ветру, які ляцеў ад аднаго краю зямлі да другога, падхапіў яго і гойдаў у боскай калысцы. Пракнінуўшыся ад сну, ён зноў браўся за вёсла. І рака абдорвала яго здабычай. Але здаралася таксама дні, калі рыба не лавілася. Аднойчы ўвечары ён прынёс дадому толькі пяць печуркоў.

"Вой, адны печуркі", — прамовіла жонка.

"Ну, дык і пачкур рыба" — адказаў Юргіс. Ён верыў у працу і сваё шчасце, не хацеў прызнаць, што прыкладаў намаганні марна.

Жонка запякла рыбу на вуглях, і сям'я з'ела яе з соллю, прыкусваючы ад акрайца чорнага хлеба.

"А навошта яму шапка ўлетку!" — здзівіўся Юргіс, прыгарнуў да сябе хлапчука і паглядзіў па галаве грубай далонню.

Але жонка схіліла галаву і сумна пазірала на гаснучы агмень.

Юргіс устаў і выйшаў на двор. Вакол была ціша, толькі ў старой вярбе скуголіў вецер. А-а, а-а...

"Раскуголіўся", — раздражнёна буркнуў Юргіс, вяртаючыся ў хату. Зняў адзежу і палез у свой кут на спаць.

Раніцай ён узваліў на плечы сеткі, пайшоў на раку. "Працуеш, працуеш і ўсё марна!" Ягонае сэрца не пакідала маркота. Чалавек праклінаў жыццё, хату, дзе ў кожным куце пасяліўся сум, жонку, што была не хворая, не здаровая... І як на зло, колькі б ён не закідаў сеткі, рыба не лавілася.

"Да д'ябла з такім жыццём!" — выгукнуў ён, і ў горле застраў горкі камык слёз.

Але раптам ён заўважыў, што ў сетках з'явіўся нейкі цяжар. Рыбак не зразу меў, што адбываецца. Толькі згледзеў вочы, што пазіралі на яго з вады, поўныя цёмнай моцы. "Эгэ, вось дык на воўка памоўка" — падумаў Юргіс з горкай радасцю.

"Выцягні мяне з віру! — прасіўся чорт. — Я табе дам шмат грошай, у цябе будзе прыгожы палац, маладая жонка, карэта, слугі".

"Дык што, пане! Чаму сам вылеціць не можаш?"

"Не магу. Бо прыціснуты да рачнога дна".

Юргісу не трэба было казаць двойчы. З шалёнай сілай ён рвануў сетку, абы толькі пазбавіцца ад гэтых вачэй, што прыцягвалі яго і дзіўным чынам распальвалі ў ім жарсці. Юргіс пацягнуў за вярочкі сеткі, і ўся цемра прорвалі ўсплыла на паверхню. Вакол ускалмучыліся высокія хвалі, і ён заўважыў, што ягоны човен кудысьці перасла. Раптам убачыў, як човен разам з хвалямі праносіцца паўз ягоную хату. Сцены жылга зарыпелі, вецер раскінуў акно і параскідаў кветкі, а жонка ад страху ўзмахнула рукамі.

"Божа!" — гукнуў Юргіс, жагнаючыся. Вочы, што бянтэжылі яго, зніклі ў вадзе, хвалі супакоіліся, нібыта іх зусім не было. Юргіс стаяў перад сваёй хаткай і абдымаў жонку і дзяцей. Поўны шчасця, ён глядзеў навокал, радуючыся, што яму зноў належыць ягоная беднасць. Ён і не ўяўляў сабе, што так любіў сваё простае жыццё.

Але на наступны дзень, калі ён ішоў на рыбалку, то ўзяў з сабой малыя срэбраныя кубак, з якога піў з сябрамі гарэлку, — адзіную каштоўную рэч, якой ён валодаў. Заплываўшы на сярэдзіну ракі, ён кінучы кубак у ваду, зняў шапку і сказаў:

"Гаспадар пекла, пакінь мяне ў спакоі! Мне хоціць таго, што я маю".

1924

Пераклад з латышскай Валеры БУЙВАЛ

Хочацца, каб і ў нашай краіне да слова пісьменніка выказвалі большую зацікаўленасць, каб беларуская літаратура не пачувала сябе падчаркай у роднай хаце, каб і ў нас годна прыстойна, на адпаведным узроўні ладзіліся літаратурныя святы.

Пра слова пісьменніка і не толькі...

Бываючы на святах паэзіі ў Расіі (цяпер, праўда, не так часта, як раней), заўсёды па-добраму заздросччу нашым суседзям: з якім размахам, шырока, урачыста і ўзнёсла, на самым высокім узроўні праходзяць яны. І згадваючы нашы даволі рэдкія літаратурныя святы, становіцца ніякавата: і ўзровень не той, і адносіны не такія. Не скажу, што так сталася толькі цяпер. Параўнанне не на нашу карысць было, відаць, заўсёды. Нават тады, калі ў нас меўся аўтарытэтны і моцны Саюз пісьменнікаў, калі плёна працавала Бюро прапаганды мастацкай літаратуры і кожны тыдзень пісьменнікі сустрэкаліся з чытачамі не толькі ў сталіцы, а і ў самых аддаленых раёнах рэспублікі, пазычаныя святы ў нас праходзілі не як сціпла.

Зразумела, што за апошняе дзесяцігоддзе змянілася вельмі многае ў нашым жыцці: дзяржава, грамадства, людзі, чалавечыя адносіны, не кажучы ўжо пра культуру і мастацкую літаратуру. Слова пісьменніка, на жаль, перастала быць маральна-этычным арыенцірам у грамадстве і ўпершыню за доўгі час страціла той значны ўплыў, які мела раней. Беларускія пісьменнікі некалькі разоў губіліся перад наступам маскультуры, пошласці, нахабства, абіякаваасці, жорсткасці і не тое, каб самаўхіліліся ад актыўнага грамадскага жыцця, але пакрыўджана саступілі ўбок, замкнуліся ў сабе, а некаторыя нават творча надоўга замаўчалі, што дало магчымасць заняць шырокую прастору, дзе панавала ўзнёслае мастацкае слова, шэрасці і бездухоўнасці. Не апошняю ролю ў гэтым, відаць, адыграла і незацікаўленасць дзяржавы ў развіцці нацыянальнай мовы і літаратуры. Па многіх прычынах спыніла сваю дзейнасць Бюро прапаганды мастацкай літаратуры, а сама пісьменніцкая арганізацыя з моцнай і ўплывовай ператварылася ў кволаю і непрыкметную. Бібліятэкі і за адсутнасці сродкаў, а кнігарні па меркавальнасці сваёй не імкнуцца, як раней, заказваць беларускую кнігу. Колькасць назваў мастацкай літаратуры ў выдавецкім плане і

тыражы кніг прыкметна зменшыліся. Большасць пісьменнікаў, па сутнасці, не мае магчымасці выдаваць свае кнігі. Адзінае дзяржаўнае выдавецтва, якое спецыялізуецца на выданні мастацкай літаратуры, з-за адсутнасці сродкаў выпускае, у асноўным, творы класікаў. Новыя арыгінальныя кнігі выходзіць мала. А каб выдаць кнігу ў недзяржаўным выдавецтве, патрэбна мець немалыя грошы або шукаць спонсараў, што таксама не так проста ў наш даволі складаны час. Так ці інакш, але беларуская літаратура, якая заўсёды была моцнай духоўнай асновай грамадства і дзяржавы, адсунута на задворкі...

Але вернемся да пачатку нашай гаворкі. У Расіі таксама не ўсё гладка ў адносінах да культуры і літаратуры. Там ёсць свае праблемы і складанасці, а ўсё-такі крыху іншае, больш паважлівае стаўленне да слова пісьменніка. Па-першае, у нашых суседзяў выдаецца незлічона многа кніг, так многа, што ўсім кнігарні Беларусі літаральна забіты выданнямі з Расіі. Па-другое, у многіх суб'ектах федэрацыі створаны, што вельмі важна, спецыяльныя фонды па падтрымцы творчай інтэлігенцыі. Так, напрыклад, у Арлоўскай вобласці, дзе губернатарам добра ўсім вядомы Ягор Строеў, кожны член Саюза пісьменнікаў не толькі атрымлівае штомесячную стыпендыю, але і праз кожныя два гады мае права выдаць новую кнігу. У Бранскай вобласці таксама пры падтрымцы абласной адміністрацыі ўсе пісьменнікі-ветэраны атрымліваюць штомесячныя стыпендыі і выходзяць, хай і не так часта, як на Арлоўшчыне, новыя кнігі членаў Саюза пісьменнікаў і пачынаючых аўтараў. Там жа выдаецца абласны літаратурна-мастацкі часопіс "Перасвет", дзе публікуюцца творы не толькі бранскіх літаратараў, але і пісьменнікаў з Беларусі і Украіны.

А якія пазычаныя святы ладзяцца на ўсё той жа Бранскай зямлі! Штогод там праводзіцца чатыры святы: Ф. Цютчава, А. Талстога, М. Рыленкава і свята "На зямлі Баяна". Падкрэслію, што гэта толькі

ў адной вобласці, суседняй з нашай Гомельскай і меншай за яе на два Калінкавіцкія раёны. Хаця справа тут не ў тэрыторыі ці колькасці насельніцтва, а ў жаданні нешта рабіць...

Тысячы людзей з розных куткоў Бранскай, а таксама аматары паэзіі з іншых абласцей Расіі з'яжджаюцца на гэтыя сапраўды народныя святы, правядзенне якіх даўно ўжо стала добрай традыцыяй. Дарэчы, самае першае пазычанае свята на прасторах былога Савецкага Саюза адбылося менавіта на Бранскай зямлі. У 1961 годзе ў сяле Оўстуг — на радзіме вялікага рускага паэта Ф. Цютчава — быў пакладзены пачатак такой выдатнай з'яве, як правядзенне літаратурных свят. Гэта ўжо пасля Оўстуга пачалі праходзіць святы ў Міхайлаўскім, Тарханах, Спаскім-Лутавінаве, Яснай Паляне, Карабісе, Шахматаве, Канстанцінаве... Першае Пушкінскае свята паэзіі ў Міхайлаўскім адбылося ў 1967 годзе, а першае Купалаўскае свята ў Вязынцы — у 1972.

Мне давалося прымаць удзел ва ўсім чатырох пазычаных святах на Браншчыне, прытым у Цютчаўскім і Талстоўскім — неаднаразова.

Хочацца крыху падзяліцца сваімі ўражаннямі ад нядаўняга свята "На зямлі Баяна", што ладзіцца ў старажытным Трубчэўску — стольным горадзе князя Буй Тўр Усевалада, аднаго з герояў "Слова пра паход Ігару". Паэты з Масквы, Смаленска, Бранска, іншых гарадоў Расіі, з Беларусі і Украіны штогод з'яўляюцца гасцямі і ўдзельнікамі свята. У гэтым годзе яно прайшло пад знакам Беларусі. У першы дзень адбыўся вялікі вечар беларускай культуры "Белы бусел ляціць над Палессем", на якім выступілі паэты з Гомеля Ю. Фатнеў, Г. Говар, Ф. Мысліцкі, ваш пакорны слуга, а таксама народны фальклорны калектыў "Скарыначка" з Гомельскага раёна і гаспадары — мастацкія калектывы Трубчэўскага раёна. На ўсю моц і шыр, вольна, прасторна, узнёсла і натхнёна гучала беларуская песня і беларуская мова ў гэты цудоўны вечар,

які вёў рускі паэт, лаўрэат літаратурнай прэміі "Сярэбраная ліра" Сцяпан Кузькін, па чьёй ініцыятыве і чыімі намаганнямі з 1986 года і праводзіцца гэтае свята.

А на другі дзень адбылося ўрачыстае адкрыццё 19-га Міждзяржаўнага свята славянскага пісьменства і культуры, на якое прыбылі дэлегацыі Беларусі, Украіны, а таксама многіх гарадоў Браншчыны. Да помніка песняру Старажытнай Русі Баяну былі ўскладзены кветкі, а затым губернатар вобласці Ю. Лодкін, старшыня абласной Думы С. Панасаў і намеснік губернатара Т. Балхавіцкіна ўручылі прэмію Баяна прадстаўнікам Украіны, Беларусі і Расіі. Між іншым, акрамя прэміі Баяна, на Браншчыне штогод прысуджаюцца яшчэ дзве літаратурныя прэміі — імя Ф. Цютчава і "Сярэбраная ліра" (А. Талстога).

Нямала цікавага было на гэтым свяце: выступленні шматлікіх калектываў мастацкай самадзеінасці, выставы карцін мастакоў, вырабаў майстроў народнай творчасці. У "горадзе майстроў" паказвалі сваё рэдкае ўмельства навазыбкаўскія ганчары, пачапскія кавалі, дзяцкаўскія шклядувы, мглінскія каруначніцы і вышывальшчыцы, злынкаўскія разьбяры па дрэве... Да самай апоўначы доўжылася свята. Завяршылася яно шматлюдным шэсцем з запаленымі свечкамі да помніка Баяну і рознакаляровым феерверкам над Трубчэўскама...

Навошта так падрабязна расказваю пра ўсё гэта? Ды толькі таму, што хочацца, каб і ў нашай краіне да слова пісьменніка праяўлялі большую зацікаўленасць, каб беларуская літаратура не пачувала сябе падчаркай у роднай хаце, каб і ў нас годна, прыстойна, на адпаведным узроўні ладзіліся літаратурныя святы. Сорамна сказаць, але нават штогоднія Купалаўскае і Коласаўскае святы праходзяць на музее-раённым узроўні...

Беларуская зямля вельмі багатая на таленты. Колькі знакамітых пісьменнікаў нарадзіла яна! Не зраблю ніякага адкрыцця, калі скажу, што даўно наспела неабходнасць святковага ўшанавання

на самым высокім узроўні такіх славутых сыноў нашай Бацькаўшчыны як К. Тураўскі, Ф. Скарына, М. Гусоўскі, А. Міцкевіч, Ф. Багушэвіч, Я. Купала, Я. Колас, М. Багдановіч...

У кожнай вобласці і кожным раёне ёсць свае знакамітыя асобы, пра ўшанаванне якіх варта падумаць на абласным і раённым узроўні. Важна адно, каб усе гэтыя мерапрыемствы (святы, чытанні, канферэнцыі), якія будуць праводзіцца, працавалі на агульны стан нашай культуры, на павышэнне статусу літаратуры і значэння слова пісьменніка для грамадства. Калі дзяржава сапраўды зацікаўлена ў тым, каб наша грамадства было высока маральным, духоўным, адукаваным, яна павінна пастаянна клапаціцца аб развіцці культуры і, відама, літаратуры, бо без культуры — няма і дзяржавы...

Не стану рабіць канкрэтныя прапановы па кожнай вобласці, а вось па роднай Гомельскай сее-тое параю.

Першае. Старажытны Тураў, які, спадзяюся, пасля добраўпарадкавання да Свята беларускага пісьменства і друку, не сорамна будзе паказаць любым гасцям, варта задзеінічаць і ў літаратурным плане. Прапаную тут штогод праводзіць свята Кірылы Тураўскага, альбо свята славянскага пісьменства і культуры, на якім можна было б лепшым прадстаўнікам славянскіх літаратур уручаць прэмію імя К. Тураўскага. Зразумела, што правядзенне такога свята пойдзе толькі на карысць як Тураву, так і вобласці.

Другое. На Гомельшчыне проста неабходны яшчэ два літаратурныя святы: класіка беларускай літаратуры Івана Мележа на Палесці і выдатнага рускага паэта, нашага земляка Дзмітрыя Кавалёва ў Гомелі і Ветцы.

Міхась БАШЛАКОЎ

А чаму ўсё пра святы ды пра святы, спытаеце? Ці мала ў нас розных свят праводзіцца? Ды таму, каб будні нашай літаратуры усё ж не былі такімі змрочнымі...

Я хачу расказаць пра сапраўднага паэта, якога ведаюць не толькі ў роднай Беларусі. Яго эмацыянальнае выступленне слухалі ў Расіі, Польшчы, Германіі, Украіне. Класік украінскай літаратуры Мікола Вінграноўскі ў сваім лісце ў Камітэт па Дзяржпрэміях Беларусі даў вельмі высокую ацэнку ягонай паэзіі. Сем працоўных калектываў Гомельшчыны вылучылі яго пазычную кнігу на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Беларусі. Факт даволі неардынарны... Я кажу пра паэта Міхася Башлакова і ягоную кнігу "Пяро зязюлі падніму". Але ж на пасяджэнні Падкамітэта па Дзяржаўных прэміях замест таго каб падтрымаць кнігу і

І па задуме баяна...

сказаць добрыя словы пра паэта, зрабілі ўсё надварот...

Без перабольшвання, Міхась Башлакоў — паэт ад Бога. Нямала гадоў ён настаўнічаў на Гомельшчыне і Браншчыне. Затым, калі адбылася аварыя на Чарнобыльскай АЭС, не думваючы аб яе праявах на здароўі, шмат ездзіў па раёнах, забруджаных радыяцыяй. Больш за 2000 літаратурных выступленняў і сустрэч правёў ён у чарнобыльскай

зоне, у населеных пунктах, многія з якіх ужо не існуюць. Каб рызыкаваць сваім здароўем, нямнога ахвотнікаў знаходзілася тады... У тыя ж гады ён задумаў і пачаў пісаць сваю лепшую пазычную кнігу "Пяро зязюлі падніму" — эмацыянальную, шчырую, адкрытую, адну з самых значных кніг у беларускай паэзіі. На вершы Міхася Башлакова напісана нямала песень. Гучаць кантаты. Я назваў бы яго духоўным спонса-

рам. Менавіта такі ён у сваёй паэзіі і сваіх выступленнях — шчодро аддае людзям сваю энергію, сваю любоў...

І невыпадкова, у дні славянскага пісьменства ў старажытным Трубчэўску — горадзе князя Усевалада, названага аўтарам "Слова пра паход Ігаравы" Буй Турам, перад воблікам песнятворца Баяна і па задуме Баянавай, паэту Міхасю Башлакову як дастойнаму прадаўжальніку старажытнарускага песняра была ўручана міжнародная літаратурная прэмія Баяна...

Юрый ФАТНЕЎ, рускі паэт

Мікалай Станіслававіч Усціновіч, вядомы сibirскі пісьменнік, аўтар больш як дваццаці кніг, нарадзіўся 18 мая 1912 г. у "перасяленскай" таежнай вёсцы Гарэлы Барок Енісейскай губерні (зараз Ніжне-Інгашскі раён Краснаярскага краю). Атрымліваецца, што ягоныя карані — на Беларусі. Дарэчы, сibirскі журналіст Геннадзь Лугавы 5 чэрвеня 2003 г. у газеце "Голас Радзімы" паведаміў, што ягоныя продкі таксама родам з Беларусі. Прыехалі яны ў Сібір на пачатку мінулага стагоддзя, калі ішло масавае засяленне

рынку ў Баранавічах я бачыў васьмь дакладна гэтых беларусаў. Яны сядзелі на шырокіх драўляных вазах, напоўненых даверху духмянымі яблыкамі, і светлымі вачыма, моўчкі праводзілі мінакоў. Мне запомніўся адзін дзядзька. Ягоны хударлявы твар быў нібыта згрызены нястачай ды горам, звільны вусы спадалі на падбародак, прамая саламяная пасма коса падала на белы лоб. Мікалай чымсьці дзіўна падобны на таго дзядзьку, свайго незнаёмага земляка з Заходняй Беларусі. Хаця скажы яму аб гэтым,

Сёлета ў жніўні беларуская грамадскае адзначае сто трыццатую гадавіну з дня народзінаў першага рэдактара "Нашай Нівы" Аляксандра Уласава. Удумайцеся — сто трыццатую

на адным сходзе быць. Гэта было ў верасні 1939 года, неўзабаве пасля прыходу Саветаў. Сход той зладзіла радашкаўская тымчасовая ўправа ў пяцолейскай школьцы. Дык от на гэты сход

Сямейныя хронікі Мікалая Усціновіча

Енісейскай губерні (цяпер Краснаярскі край).

Арыштавалі за кніжку нарысаў. У Ніжне-Інгашскім раёне амаль усе вёскі былі заснаваны беларусамі, толькі некаторыя з іх — украінцамі, а адна нават эстонцамі, выхадцамі з Ліфляндскай губерні. Як падаюць размаўляўшы даведнікі — дзяцінства ды юнацтва Мікалая Усціновіча прайшло "сярод тайгі". Вучыцца ён пачаў позна, але яшчэ шкаляром, ягонае апаўданне "Прыпадзі" 20 жніўня 1930 г. надрукавала маскоўская "Охотничья газета". Пасля смерці бацькі, "калгасніка-серадняка", на ягоныя дзіцячыя плечы ўзваліся клопат пра сям'ю (8 братоў ды сясцёр) і таму, "з-за матэрыяльнага становішча", ён вучыцца толькі да 7 класа, а ў 1931 г. едзе па вярбоўцы на будаўніцтва ў Хабароўск. Напачатку працуе грабаром, а потым табельчыкам ды начальнікам канцелярыі, трапляе ў будаўнічую шматтыражку. У 1933 г. адпраўляецца на капальню Балей у Чыцінскую вобласць, дзе працуе ў рэдкалегіі газеты "Забой".

Ягоныя апаўданні ахвотна друкуюць газеты і часопісы Масквы, Далёкага Усходу, Забайкалля, Іркуцка ды Краснаярска. У 1936 г. ён пераязджае ў Іркуцк, дзе атрымае сталае месца працы ў рэдакцыі газеты "Восточно-Сибирский комсомолец". Свайму сябру, пісьменніку Анатолю Срыўцаву, ён з адчаем распавядаў: «У жніўні 1937 года я быў арыштаваны па абвінавачванні ў контррэвалюцыйнай дзейнасці і асуджаны на 10 гадоў зняволення. У лістападзе 1942 года датэрмінова вызвалены... Мне яшчэ пашанцавала... Падставай для арышту паслужыла тое, што я выпусціў кніжку нарысаў і апаўданні з сялянскага жыцця. Камусьці не спадабалася. Хтосьці сказаў, што гэта паклёп на калгаснае будаўніцтва. Гэтага аказалася дастаткова, каб хтосьці прыняў да ведама і зрабіў, так бы мовіць, практычныя высновы...»

Пасля вызвалення Усціновіч вяртаецца ў Краснаярск і з чэрвеня 1943 г. працуе ў газеце "Красноярский рабочий". У 1949 г. яго прымаюць у сябры СП СССР ды абіраюць сябрам праўлення СП РСФСР. Зноў пачалі выходзіць кнігі, а зборнік апаўданняў «Лясное жыццё» быў выданы ў Балгарыі, Чэхаславакіі ды Кітаі ў перакладзе на тамтэйшыя мовы. Памёр Мікалай Усціновіч 5 лістапада 1962 года.

Анатоль Срыўцаў у сваёй кнізе «Шагал по земле человек» (Кемерова, 1964 г.) піша пра жыццёвы шлях Мікалая Усціновіча: "...Летам сорок пятага года на

бадзі што, здзіўіцца: ён нарадзіўся і ўсё жыццё пражыў у Сібіры, па праве лічыў сябе карэнным сибіраком, а на зямлі бацькоў ды дзядоў так і не быў ані разу..."

У 1963 г. краснаярскі часопіс «Енісей» (№ 4) на сваіх старонках змясціў няскончаны твор Мікалая Усціновіча "Самаходы. Сямейная хроніка", у якім пісьменнік апавядае: "У нашым сямейным архіве захаваўся дакумент, з якога вынікае, што мешчаніну горада Полацка Станіславу Іванавічу Усціновічу (ды ягонай жонцы — Сафіі Восіпаўне — А. Б.), які мае сям'ю з трох душ мужчынскага і трох душ жаночага полу, перасяленчым упраўленнем было дазволена 21 кастрычніка 1907 г. заняць сядзібу ў вёсцы Гарэлы Барок Усць-Янскай воласці Канскага павета Енісейскай губерні... Бацька мой паходзіў з сялянаў, але безземелле пагнала яго яшчэ ў малодасці ў горад. Ён, не скончыўшы аніводнага класа, але кемлівы ды здольны, «самавукам» авалодаў пісьменнасцю і зрабіўся паступова майстрам на ўсе рукі: навучыўся цясларыць, вырабляць цэглу, выконваць слясарскія ды кавальскія работы. Аднак, нават валодаючы ўсімі гэтымі спецыяльнасцямі, зарабляў мала і сям'я ледзь зводзіла канцы з канцамі. У гэтай безупыльнай барацьбе за кавалак хлеба ў галаву не-не ды і прыходзілі спрадвечныя сялянскія мары аб вольнай зямлі, дзе мужык быў бы сам сабе парабкам і гаспадаром... Законы, якія распараджаў пасля рэвалюцыі 1905 г. царскі міністр Стальпін, у шмат чым прычымлі ў разлік гэтую спрадвечную сялянскую мару... І патак перасяленцаў... лінуў за Урал. Паехалі і шмат якія знаёмыя маіх бацькоў. А бацька вагаўся. Цяжка было кінуць хоць і бедныя, але родныя, мілыя сэрцу мясціны... Няма было перадумана і перагаворана са шматлікімі сваякамі, перад тым як вырашыў бацька цвёрда і канчаткова: трэба ехаць. Хутка былі прададзены лішнія манаткі, выкананы нескладаныя фармальнасці, і яшчэ адна сям'я згубілася, нібыта кропля ў рацэ, у даўгой чарадзе "цялячых" вагонаў, бітком панякханах перасяленцамі..."

"Сямейную хроніку" Мікалай Усціновіч паспеў давесці да заканчэння грамадзянскай вайны ў Сібіры.

Алесь Баркоўскі,
капітан-механік,
ААА СК "Якуцк"
г. Якуцк.

Дух яго жыве

Тым не менш, у ваколіцах Радшавічаў ды Мігаўкі, прынамсі ў суседніх Пяцоллях, яшчэ і сёння памятаюць Уласава. От што, прыкладам, распавёў мне пра гаспадара Мігаўкі — Аляксандра Уласава — Андрэй Гаранскі:

"У Пяцоллях за польскім часам была паўшэхная школка. У гэтую школку бегалі і дзеці Уласава — Алег і Дзіма. То Уласава ў Пяцоллях бачылі ледзь не кожнага дня. Цёплай парою дзеці самі хадзілі ў школу, а зімою ён іх на санях падвозіў. Пяцолёўская школа была на другім канцы вёскі, то двойчы на дзень Аўлас мусіў ехаць праз вёску."

Заходзіўся Аўлас і да нас, у нашу хатку, — распавядае далей спадар Андрэй. — Мой тата купляў ва Уласа зямлю. То гэтая купля вымагала самых розных варункаў. Было гэта дзесь у годзе трыццаць сёмым... Прыгадваю, аднаго разу Аўлас зайшоў да нас са сваімі дзецьмі. Яны былі мае аднагодкі. Аўлас прапанаваў нам падукацца. Тады гэтае дужаньне надта ж практыкавалася. Усчапіліся мы, падахочаныя Аўласам, тузаемся. І Аўлас ля нас тупае. Яму хочацца, каб ягоныя сыны мяне завалілі на лапаткі. Але ўсё выходзіць інакш: верх бяру я, і Аўлас дае мне за гэта пяць злотых і кажэ сынам: "Каб вы, Алег і Дзіма, адужалі Андрэя, гэтыя пяць злотых былі б вашыя. А так іх мае пераможца. Ну, і каб вам не было крыўдна, то і вам пяць мае злотых, на дваіх"...

...Аўлас, згадвае далей Андрэй, — быў чалавек грузны — кілаграмаў на сто дваццаць, не менш. Меў ён і адпаведны апетыт. Мог, казалі, за адзін раз і адзін цэлага індэка ўпесці.

Быў ён чалавек дасведчаны і аўтарытэты. Да яго хадзілі на розныя рады: і як лепей гаспадарку ладзіць, і як лепей даглядаць жывёлу, і якім насеннем сеяць. А калі трэба якую паперу напісаць, то таксама ішлі да Аўласа. Ён ведаў у гэтым толк. Праз яго да нас усе навіны свету прыходзілі. Быў жа ён адною парою сенатарам у Варшаве..."

Андрэю Гаранскаму таксама згадалася, як яму, трынаццацігадоваму, давалося з Уласавым

прыхішоў і Аўлас. Ён вітаў прыход Саветаў, прапанаваў далучыць да Беларусі некаторыя землі Латвіі, заселеныя беларусамі. Прынамсі, Латгаліі. "Мяне гэта зацікавіла, — згадвае Андрэй. — Калі я вярнуўся дадому, перапытаўся ў свайго таткі ці гэта праўда. Тата пацвердзіў: так, у Латвіі таксама жывуць нашы людзі..."

Пасля Аўлас неяк нечакана знік з Мігаўкі. За ім зніклі і ягоныя дзеці... Знікла разам з імі і жонка. Спакваля пачалі расцягваць і Аўласаву маёмасць, бібліятэку. Неўзабаве я ўзбіўся ў радашкаўскім магістраце на Аўласаў архіў. Мне не было на чым пісаць. Нехта шапнуў: шмат розных папер у магістрацкай кладоўцы. Дык я ў тую кладоўку. І праўда — там цэлыя горы розных папер, кніг. Шмат было і фотаздымкаў. То я колькі з іх падняў..."

Спадар Гаранскі зрабіў паўзу. Мне падумалася, што ён зараз скажа: "Хочаце паглядзець?" Але пачуў іншае: "Змарнаваліся за вайну тыя Аўласавы падабіны. Пераважна гэта былі гуртавыя здымкі з Уласавым. Тата казаў, што гэта Аўлас з настаўнікамі..."

Спадар Гаранскі на гэтым свеце пражыў амаль восем дзесяткаў гадкоў. Усялякага за гэты свой век набачыўся. Але адказу на свае пытанні, чаму звялі з жыцця Уласа, так пакуль і не знайшоў. Аўлас быў цікавы і бяскрыўдны чалавек. Шчыра любіў Беларусь і хацеў, каб яна была паважаная і шанаваная ва ўсім свеце. То хіба толькі за гэта? А калі так, то хіба гэтак могуць рабіць свае людзі?!

На думку Андрэя Гаранскага, вынішчэнне такіх людзей, як іхні Аўлас, — Уласаў — абяскураілівае край, народ, нацыю..."

Калісьці Аляксандр Уласаў казаў сваім землякам, свайму народу і цэламу свету:

"Усе, хто прывык шанаваць кожную нацыю і кожнага чалавека, ведаюць, што ў роднай мове сваёй беларус усе лепш разумее, што тая мова — гэта яго душа, сэрца, ўсё, што ёсць самае блізкае і дарагое чалавеку..."

Уладзімір СОДАЛЬ

"Да апошняга дня не прыстану..."

(75 гадоў з дня нараджэння Алесь Ставера)

Пазнаёміліся мы завочна: ён прыслаў мне на Балтыку ліст з прапанавай перапісвацца. А што паслужыла штуршком для гэтага — ужо не помню. Першага таго ліста я не збярэг. Помню толькі, што Алесь гаварыў пра сваю паэзію і скардзіўся на няшчасны лёс — прырода не дала яму знешняй прыгажосці. Захаваўся адзін з пазнейшых яго лістоў:

"Добры дзень, дарагі сябра Федзя!!!

Федзя, я гэту восень плённа папрацаваў. Друкаваўся кожны месяц, у гэтым месяцы ў "Работніцы і сялянцы". Апрача таго напісаў некалькі песень і атрымаў вядомасць сярод кампазітараў як аўтар добрых п'явучых тэкстаў. А пачалося гэта з песні "Мы — абаронцы міру". Музыку да тэксту напісаў беларускі кампазітар Шнейдэрман. Песню выконваюць па радыё, і яна прыхільна сустраэта грамадскасцю. Той самы Шнейдэрман працуе над маім тэкстам "Марш працоўных рэзерваў". Кампазітар Алоўнікаў — над тэкстам "Беларусь". Кампазітар Генрых Вагнер — над тэкстам "Мінск". Вось як. Увогуле, ахвота пісаць, але ж, братка, часу няма. Асабліва цяпер! Сесія пачынаецца!!! А ў мяне з падрыхтоўкай не вельмі-та. Федзя, шчыра дзякую табе за кнігі. Я іх, канечне, не чытаў, бо залішне заняты, але гэтыя кнігі добры дапаможнік для вывучэння іншых моў. Асабліва памяць! Дзякую, братка, за прыязныя адносіны, за падарунак, за дружбу.

Федзя, пішы, што цябе хвалюе, чым займаешся, над чым працуеш, калі сустраемся? Братка, прабач мне, што мала напісаў. Шлю табе сардэчнае прывітанне, шэраг найлепшых пажаданняў.

Твой братка Ал. Ставер".

У сакавіку таго ж года я звольніўся ў запас і, калі ў маі паступіў на працу ў рэдакцыю газеты "Чырвоная змена", Алесь дапамог мне адшукаць кватэру на Андрэеўскай вуліцы, недалёка ад сваёй, і мы часта суст-

ракаліся, праводзілі разам вечары.

Песні на словы Алесь Ставера амаль кожны дзень гукалі па радыё, а ён пісаў усё новыя і новыя: "Полечка-трасуха", "Юрочка", "Косіць хлопца канюшыну", "Колас ты мой, колас" і інш... Часцей сталі друкавацца ў часопісах і падборкі яго вершаў, якія прывозіў Алесь з паездкаў на краіне: ён пабываў на поўначы, на Далёкім Усходзе, у Закарпацці. З Каўказа прывёз верш "Жураўлі на Палессе ляцяць", на які напісаў музыку Ігар Лучанок. Пісаў Алесь Ставер і прозу, выдаў дзве кніжкі апаўданняў і апавесцяў "Да сваіх" (1974) і "Лясныя апавесці" (1986), раман "Пад канвоем" (1969).

У адным са сваіх вершаў Ставер пісаў:

Да апошняга дня не прыстану —
Услаўляць буду веліч жыцця.

І ўслаўляў, у меру сваіх сіл і здольнасцей сумленна служыў роднай зямлі, роднай літаратуры.

Хведар ЖЫЧКА

Каханне ў стылі постмадэрн

Нядаўна Беларусь наведла дэлегацыя нямецкіх літаратараў-постмадэрністаў. Завіталі яны калегаў праведцаў, з краінай пазнаёміцца, ды прэзентаваць новы беларуска-нямецкі зборнік тэкстаў "Лінія фронту/ Frontlinie", які паспеў дагэтуль ужо рарытэтам стаць. З берлінскай пазткэй Улянай Вольф, мы сустрэліся ў сталічным Доме літаратара.

Спадарыню Вольф кар. "ЛіМа" заспеў крыху стомленай.

— Мінулаі ноччу я спала толькі паўтары гадзіны, — з захапленнем распавядае яна. — Увесь цёмны час сутак мы з маімі беларускімі сябрамі — літаратарамі з суполкі Schmerzwerk — правялі ў размовах і шпачырах па начным горадзе. Дарэчы, Мінск выклікае дзваяе ўражанне. З аднаго боку, тут вельмі ветлівыя і прыезныя людзі — і гэта адразу ў вочы кідаецца. Тым не менш, архітэктура і сама структура горада мне падаюцца занадта масіўнымі.

Свой першы верш Уляна напісала ў чатырнаццаці, і падаравала яго на дзень народзінаў сваёй маці. Незаўважаным сюрпрыз не застаўся, і хутка яна ўжо выступае з новымі творамі перад публікай. Кароткая біяграфія пазткі ўвянчаная прэстыжнай літаратурнай прэміяй Wanzeforum (2000).

Спрабавала мая суразмоўца пісаць і прозу. Аднак, лічыць яна, "паэзія больш падыходзіць для самавыяўлення чалавека, для раскрыцця ўнутранага "Я".

— Бо яна вельмі лаканічная. У вершах з дапамогай двух-трох слоў магчыма выразіць столькі эмоцый, пачуццяў і перажыванняў, для якіх у прозе патрабуецца некалькі раздзелаў. Проста прэзійны тэкст падносіць чытачу цябе гатовага, "на сподачку", а вершы правакуюць на роздум. Я ўпэўнена, што літаратура, як і ўсялякае мастацтва, патрабуе роздуму.

А яшчэ, на думку спадарыні Вольф, літаратура — гэта заўсёды канфлікт. Сапраўднае мастацтва ніколі не ўзнікае без болю, перажыванняў і супярэчнасцяў. Напэўна, таму ў яе вершах так многа скептыцызму, які далёка не кожнаму чытачу зразумелы. Перад тым, як завітаць у сталіцу, яна з калегамі прэзентавала беларуска-нямецкі зборнік у Віцебску, і рэакцыя слухачоў не заўсёды была станоўчай. Тым не менш, пашыраныя літаратурныя чытанні ў Мінску прайшлі пад бурныя апладысменты — ваш карэспандэнт быў таму сведкам.

Большасць сучасных аўтараў-постмадэрністаў на творчасць можа натхніць любая драбязь, ці то тэлевізійная рэклама, ці то птушынае пер'е на брукаванцы. У выпадку з Улянай Вольф, гэта не зусім так. "Прасоўваючы ў народ" зусім новую літаратуру, яна кіруецца старымі добрымі музамі. Галоўны каталізатар яе творчасці — каханне — ён, яна, і ўсё, што паміж імі адбываецца. Канфлікты ў тым ліку.

Мікалай АНІШЧАНКА

Скажыце, якой жанчыне не падабаюцца ўпрыгожванні, незалежна ад таго, зроблены яны з каштоўнага металу або з каменю! Асабліва калі рукі майстра стварылі маленькія творы мастацтва... Гэта на іх мы, жанчыны, заглядаемся ў вітрынах магазінаў, тут жа ў думках хаця б прымяраючы на сябе. Каралі, завушніцы, кулоны, бранзалеты — якая разнастайнасць формаў, колераў і адценняў; яскравы ці празрысты тон, цёплы ці халодны бляск...

Але не ўсе ведаюць, што камяні валодаюць гаючай сілай і з таго набываць варту толькі свой, адпаведны свайму знаку Задзяка камень.

"Сёння цікавасць да мінерала выклікана новымі тэндэнцыямі эпохі Вадалея. Менавіта яна адзначае напрамак новай эпохі — фіялетавы колер", — тлумачыць прафесар, прэзідэнт медыцынскага цэнтра "Сантана" Эма Гонікман.

Эма Гонікман:

"Невыкарыстанне мінералаў у лекавых мэтах з'яўляецца памылкай"

Рэцэпт Каперніка: парцелян і золата

Чароўнае святло каменя заўсёды было для чалавека загадкай. З даўніх часоў каштоўныя мінералы чаравалі людзей неверагодным бляскам граняў і гульнівай празрыстага святла. Шмат тысячагоддзяў таму чалавек шукаў хаўруснікаў, якім надаваў звышнатуральныя сілы. Менавіта такімі саюзнікамі для яго сталі камяні, якія павінны былі забяспечыць іх уладальніка шчасцем, поспехам, зберагчы ад злых сілаў.

У Вавілоне, Старажытным Егіпце і антычнай Грэцыі прыродныя камяні змяшчаліся ў пярсцёнках у якасці пячаткі. Імі ўпрыгожвалася адзенне фараонаў; пры гэтым яны з'яўляліся не толькі дэкаратыўнай аздобай, але і засцерагалі ад "кепскага" вока, небяспекі і хваробаў.

"Людзі верылі, што магічныя сілы, якімі валодаюць камяні, дзейнічаюць мацней, калі іх насіць не толькі ў якасці амулета, а і прымаць, як парашок. Канечне ж, дарагія камяні былі на кішэні толькі багатым людзям, якія маглі дазволіць сабе таўчы іх, расцерабуючы ў парашок", — распавядае Эма Юсіфаўна. Дарэчы, у Кракаўскім універсітэце зберагаецца рэцэпт, які быў выпісаны яшчэ Мікалаем Капернікам! Аўтар яго верыў у сілу каштоўных камяняў, таму ў сваіх рэцэптах выкарыстоўваў у якасці кампанентаў парашкі парцеляну, золата, слановай косткі і г.д.

На Русі першыя апісанні камяняў і іх ўласцівасцяў узгадваюцца ў "Ізборніку Святаслава" ў 1073 годзе. Аўтары кнігі запэўнівалі, што камяні лечаць ад укусу змеяў і скарпіёнаў, сцішваюць вецер і буру, спрыяюць сяброўству і каханню. Між тым, камбінацыі разнастайных уласцівасцяў мінералаў абумоўліваюць ягоную каштоўнасць. Гэта, перш за ўсё колер, які вызначае прыгажосць каменя, цвёрдасць, а таксама зіхатлівы бляск, які ўзнікае пры ягоным павароце. Цікава, да прыкладу, што сваё значэнне мае і аблямоўка. Так, медзь надае зялёны колер бірузе і малахіту...

Згодна легендам, так званыя кудмені (амулеты і талісманы) уздзейнічаюць на паводзіны чалавека. "Выбар каменя заўсёды звязаны з планетамі і знакамі Задзяка. Найбольш спрыяльнымі лічыліся звязаныя са знакамі Задзяка, пануючымі ў момант нараджэння чалавека. Пры гэтым камяні супрацьлеглага знака будучы знаходзіцца ў дысанансе з натурай чалавека; яны могуць парушыць ягоны лёс, скараціць жыццё.

Таму іх не варты насіць", — параіла Эма Гонікман.

Акрамя таго, кожнаму каменю прыпісвалася пэўная ўласцівасць: алмазу — чысціня і цнатлівасць, сапфіру — пастаянства; ізмуруду — надзея, бірузе — капрызлівасць, сарданіксу — шлюбнае шчасце, агату — здароўе і г.д.

А вось у якасці талісмана варты падбіраць розныя камяні пэўнага энергетычнага ўплыву, аднак, у залежнасці ад таго, якія рысы і ўласцівасці характару патрабуецца ў сабе ўзмацніць або паслабіць.

У чалавека нявытрыманага, зласлівага талісман павінен валодаць уласцівасцю гасіць шал, спыняць ад неабдуманых дзеянняў. А чалавеку нясмеламу, баяліваму талісман павінен даваць волю і ўпэўненасць. Так, камень-талісман для Вадалея — гранат, цырконій; Рыбы — парцелян; Авена — алмаз, брыльянт, фіаніт; Цяльца — біруза, сапфір; Блізнятаў — агат, хрызапраз; Рака — месіядовы камень, ізмуруд; Ільва — бурштын, тапаз; Дзевы — нефрыт, сердалік; Скарпіёна — аквамарын, гранат, карал; Стральца — хрызаліт, аметыст; Казярога — рубін, онікс, малахіт.

Аднак лепшымі камянямі становяцца тыя, якія падарылі ці засталіся ў спадчыну. У старажытнасці лічылася, што крадзеныя камяні будучы працягваюць толькі адмоўныя ўласцівасці.

А чырвоныя камяні — меланхоліку

"Варта адзначыць, што і колеры мінералаў самі сабой з'яўляюцца... лекавымі. Вядома, што органы чалавека па-рознаму рэагуюць на той ці іншы колер. Акрамя таго, у арганізме кожнага чалавека існуе свая каляровая палітра, і адпаведна нашы эмоцыі афарбаваны ў пэўныя колеры", — падкрэсліла Эма Гонікман. Напрыклад, сінія камяні даюць спакою, а чырвоныя наадварот, узбуджаюць. Затое меланхоліку, у якога няма дастаткова колькасці жыццёвых сілаў, рэкамендуваны камяні чырвонага колеру. Між тым, паводле слоў Эмы Юсіфаўны, важна ведаць генетычны фон чалавека. Справа ў тым, што з-за адсутнасці ведаў аб балансе мікраэлементаў у арганізме, можна справакаваць негатыўны эмацыйны стан. Да прыкладу, калі ўзбуджанаму чалавеку з гіпертаніяй часта паказваць чырвоны колер, не выключана, што гэта ў выніку прывядзе да кровазліцця ў мозг.

Што тычыцца колеру, варты адзначыць, што ружовыя камяні

прывабляюць вібрацыі супрацьлеглага пола і лічацца камянямі каханья. "А каб проста прывабіць увагу таго ці іншага чалавека, варты насіць малахіт", — раіць Эма Гонікман.

Яшчэ, каб даведацца які камень павінен належаць пэўнаму чалавеку, можна выкарыстаць і метады біялакацыі.

"Лічу, што адсутнасць скарыстання мінералаў у лекавых мэтах на сённяшні момант з'яўляецца памылкай", — з сумам адзначае Эма Юсіфаўна. Паводле яе слоў, своеасаблівым лекарам ад многіх захворванняў лічыцца яшма. Яна дапамагае пры бясплоднасці, спрыяе хуткаму зрастанню костак, лечыць страўнікавыя захворванні.

Вядома, самы папулярны і каштоўны камень на зямлі — алмаз; яго яшчэ называюць "цар камяняў". Ён дае ўладальніку цвёрдасць і мужнасць, захоўвае востры слыху, засцерагае ад вядзьмарства і смутку... Лічылася нават, што ні адзін дзікі звер не адважыцца напасці на чалавека, які носіць алмаз. А вось алмазы з зялёным адценнем зберагаюць мацярынства, толькі насіць іх трэба на левай руцэ або на шыі.

Бадзёрасць і аптымізм дае гранат, які "весаціць сэрца". Цярпаўнай жанчыне ён забяспечвае дабрабыт, лёгкія роды, адводзіць розную небяспеку, засцерагае ад здрадніцтва. У лекавых мэтах гранат выкарыстоўваўся для спынення крывацёку. На Усходзе яго рэкамендувалі пры захворваннях, якія суправаджаліся высокай тэмпературай, пры запаленні горла, працяглых галаўных болях.

Хрызаліт — камень дзелаўных людзей — у якасці амулета павінен захоўваць маёмасць свайго ўладальніка, прыносіць спакойны сон. Старажытныя медыкі меркавалі, што хрызаліт здольны выпячыць заіканне і абвастрыць зрок.

Бурштын — "золата Балтыкі", сімвалізуе промні сонца. З гісторыі вядома, што Марцін Лютэр насіў у кішэні кавалек бурштыну, каб не ўтвараліся камяні ў нырках. Ім карысталіся пры бяссонні, сутаргах, галаўным болю, кашлі, язвах, скураных захворваннях і г.д. У Расіі карміліцы насілі пацеркі з бурштыну, каб адвесці захворванні ад дзіцяці.

Малахіт дапамагае пры астме і рэўматызме, супакойвае нервовую сістэму, спыняе сутаргі. Камень нармальна працу сэрца, калі яго насіць у якасці кулона або ў пярсцёнку на левай руцэ. Старажытныя медыкі пры болях у печані і страўніку рэкамендувалі парашок малахіту дабаўляць у мікрадозах у віно.

Каменем цявразасці лічыцца аметыст. Да нашых дзён дайшла та-

кая легенда. Прыгожую німфу Аметыс гораха пакахаў бог віна і радасці Дыянис. Але дзяўчына ў сваю чаргу была закаханая ў пастуха Сірыкоса — прыгожага музыку і ўлюбёнца Апалона. Абражаны Дыянис пабег за Аметыс праз лугі і лясы, а німфа, калі ўцякала, прызвала на дапамогу багіню Арцеміду. І як толькі Дыянис паспрабаваў схопіць дзяўчыну ў свае абдымкі, багіня Арцеміда ператварыла яго ў мігталівы ліповым бляскам камень, названы ў гонар цудоўнай німфы "аметыстам". А на памяць пра бога віна Дыяниса каменю была нададзена сіла захоўваць ад аг'нення. Той, хто піў з кубка, упрыгожанага аметыстам, або насіў пярсцёнак з гэтым каменем, мог не клапаціцца, што напой затуманіць розум. А яшчэ ў старажытнасці верылі, што аметыст разгладжвае зморшчынікі, зводзіць вуснушкі. Аднак, сіла каменя праявіцца, калі насіць яго перыядычна, а не ўвесь час.

... і поспех у прафесійнай галіне

Пра камяні, як пра жывыя істоты, можна распавядаць бясконца. Той, хто сапраўды цікавіцца імі, знойдзе патрэбную інфармацыю ў спецыяльнай літаратуры. Дарэчы, нядаўна Эма Гонікман, аўтар шматлікіх кніг, выпусціла новую пад назвай "Крышталь каханья і міру". Выданне выпушчана ў спецыяльным пакеце, у якім акрамя кнігі знаходзіцца і... пяць банчак з пэўнымі мінеральнымі дабаўкамі для плячэння. У кнізе размешчаны не толькі рэкамендацыі па лячэбным выкарыстанні мінералаў, але і кітайскія, індыйскія, нават сярэдневячныя рэцэпты, а таксама камяні-гарманізатары" дзён тыдня.

І ўсё-такі мне б хацелася падзяліцца такімі-сякімі хітрыкамі. А раптам каму прыдасца? Аказваецца, існуюць яшчэ і камяні-талісманы прафесій. Лічыцца, што яны забяспечваюць свайму ўладальніку поспех у прафесійнай галіне. Агат — людзям, занятым у сельскай гаспадарцы. Хрызапраз і хрызаліт у залатой аправе — банкірам. Малахіт — навуковым супрацоўнікам. Лазурит — медыкам. Ізмуруд або аквамарын — мораплаўцам. Турмалін — мастакам. Аметыст — свяшчэннікам. Гранат — вайскоўцам. Хрызаліт — астралагам. Онікс — палкаводцам. Берыл — філосафам. Амазаніт — хатнім гаспадыням. Карал — вучоным і духоўным асобам. Нефрыт — спартсменам.

Марына ЦЯРЭШЧАНКА

Піраміды ў пясках. Будавалі на хлеб з цыбуляй. Рабы Кітайскую сцяну. Вавілон. Засталіся вялізныя глыбы. Круглыя вежы. Усё ас-

Беларускі каледж мастацтваў імя Ахрэмчыка, а затым — Беларуская акадэмія мастацтваў. І, канечне ж, першыя творчыя поспехі: студэнцкія выставы ў Музеі акадэміі мастацтваў, рэс-

ных гарадоў, што трапляюцца на ягоным сакральным шляху. Месцы — невядомыя нават самім жыхарам. Смаргадавы настроі з аднайменнай працы Вікторыі — агульнае гучанне

У планах мастачкі — новая серыя гарадскіх казак. Матэрыялу для працы багата, бо дзяўчына шмат вандравала па Еўропе і зараз гатова распавесці пра гэты астатнім.

Застаецца толькі пажадаць мастачцы новых «гарадскіх» перамог. Бо й імя яе такое — Вікторыя.

Кацярына МАРГОЛЬ

Сумныя гарады Вікторыі Каваленчыкавай

татняе смецце, распухлыя прыгарады хуткаспелай пабудовы.

Картачныя дамкі Кірвана, у якіх гуляе вецер. Хіба што на ноч, схавацца.

Любы чалавек нішто».

Урывак з «Уліса» Джэймса Джойса невыпадкова ўзяты ў якасці прадмовы да каталога маладой мастачкі Вікторыі Каваленчыкавай. Рытмы горада, сумнага і таямнічага, не адчуваюцца хіба што ў працы «Знутры і звонку» — нацюрморце з апетытнымі кавунамі, якія пасля ўсіх завулкаў і бязлюдных дворыкаў, чамусьці таксама падаюцца сумнымі.

Маляваць Вікторыя пачала ў тры гады і адразу ж, па хатніх успамінах, — «з ягадак». Пакрысе бацькі заўважылі ў маладой Віці мастачку і цалкам падтрымалі старанні дачкі. Скончыўшы ў родным Магілёве сярэднюю школу з мастацкім ухілам, Вікторыя едзе ў сталіцу, дзе яе чакае новае жыццё —

публіканскія выставы ў Палацы мастацтваў, Міжнародная выстава «ART for EXPO 2000» у Гановеры, выстава ў Дзяржаўным музеі гарадской скульптуры ў Санкт-Пецярбургу... Зусім нядаўна Вікторыя вярнулася з Германіі, дзе з поспехам прайшлі дзве персанальныя выставы, адну з якіх, у Бург-Варбергу, наведаў губернатар зямлі Хрысціян Вульф.

«Выстава — гэта не проста чарговы шанц лішні раз заявіць аб сабе, — лічыць Вікторыя. — Гэта — своеасаблівы крок наперад, без якога я не магу рушыць далей. Магчымаць паглядзець на сабе і свае працы з боку, прааналізаваць зробленае».

Вікторыя Каваленчыкава — аматарка абстрактнага і рэальнага адначасова. Кожнае палатна мастачкі — незвычайная гісторыя суму. Суму заблукалага вандруніка-нелюдзіма, што ціха падпільноўвае самыя сакральныя месцы сакраль-

амаль усёй творчасці мастачкі. Сумны настроі. З адзінокім ліхтаром. З пяшчотным надвечоркам ці глыбокай ноччу. З выпадковым праходжым і дахамі — сведкамі гарадской адзіночкі, цьмянай і празрыстай адначасова.

Людзі на палотнах мастачкі існуюць нібы выпадкова. Хлопчык на самакаце ў «Бестурботным часе» імчыцца праз пусты двор... У «Рытмах старога горада» гарэзлівая малеча ганяе галубоў. Хутка яго чырвоны капялюшок знікне ў арцы — толькі й бацькі... Фіялетава-сцюдзёны «Новы год» — мабыць, трохі сумнае свята для гаспадыні жоўтага вакна, такога ж адзінокага, як і сама гаспадыня... Хударлявае дзвічо малое з вышыні свой горад. Аркуш яшчэ белы. Недзе побач лётаюць мары. Ці не сама Вікторыя — геранія палатна пад назвай «Дах»?..

«Знікне паўгорада людзей, з'явіцца столькі ж іншых, потым і гэтыя знікнуць, наступныя з'яўляюцца, знікаюць. Дамы, доўгія рады дамоў, вуліцы, мілі бруку, груды цэглы, камення. Вандруюць з рук у рукі. Адзін гаспадар, другі...

Хто не чуў пра трагедыю «Тытанік»? Думаецца, дзякуючы амерыканскаму і іншаму кінематографу жудасныя кадры гібелі карабля застануцца ў памяці яшчэ не аднаго пакалення людзей з розных краін свету. Аднак вось пра што хацелася б згадаць: аказваецца, першую ра-

9-гадовага ўзросту, наведваў рэлігійную школу, вывучаў Талмуд. І вось праз 4 гады ўся сям'я сабралася разам, іх месца жыхарства — Амерыка, Нью-Йорк, раён Іст-Сайд. Давід становіцца Дэвідам і мяняе прозвішча Сарнаў на Sarnoff (па-руску: Сарнофф). Разам з новым імем ён ускладае і новы клопат: бацька цяжка хворы і хлопчык пачынае працаваць на ўсю сям'ю. Першая справа — разносіць газеты і часопісы. Маг-

Ад «музычнай скрыні» да тэлевізара

Аднак начальства палічыла ідэю... бесперспектыўнай. Да таго ж набліжалася Першая сусветная вайна, думаць пра патрэбы спажывцоў не выпадала, прынамсі ў справе новых, нязвыклых тавараў.

Сваёй чарадой адбываюцца і змены ў

час праграмы здымалі па матывах... сваіх жа радыёперадач. Такім чынам, NBC сталася і першым агульнанацыянальным тэлеканалам.

Мульцікі Дысней і прагрэс

Даходы Дэвіда растуць; ён, разважаючы пра заўтрашні дзень кампаніі, укладае аж 130 мільёнаў долараў у каляровае тэлебачанне.

«Тытанік» і... папулярызатар радыё і тэлебачання з-пад Мінска

дыёграму з карабля, які цягнеў бедства, прыняў... наш зямляк Дэвід Сарнаў, які адразу ж стаў знакамітым.

14 красавіка 1912 года аператар самай магутнай у свеце радыёстанцыі, якая месцілася на даху аднаго з нью-йоркскіх універмагаў, прыняў радыёграму з борта карабля, які на той час знаходзіўся за 1400 міль. «Параход «Тытанік», сутыкнуўшыся з айсбергам, хутка ідзе на дно», — словы гучалі неверагодна, неспадзівана... Тры дні 21-гадовы Дэвід не адыходзіў з працоўнага месца, стаўшыся «радыёсведкам» трагедыі ў Атлантыцы, ён прымаў усё новыя і новыя паведамленні пра гібель карабля і людзей. Усе радыёграмі выкупіў газетны магнат Рэндолф Херст, і, апублікаваўшы іх на старонках «American», разам з Дэвідам стаў першаадкрывальнікам многагадовай эпопеі пра лёс «Тытаніка». Што тычыцца нашага зямляка, ён, як мяркуюць навукоўцы, такім чынам дапамог шырокай публіцы ацаніць магчымасці радыё.

Ператварыць у бытавы прыбор

Хто ж такі гэты Дэвід? Сапраўднае імя — Дэвід Сарнаў, нарадзіўся ў яўрэйскай сям'і 27 лютага 1891 года ў мястэчку Узляны, што пад Мінскам. Бацька Абрам Сарнаў быў мулярам. Гэта ён вырашыў шукаць лепшай долі ў ЗША. А пакуль збіралі грошы на пераезд, адправіў 5-гадовага сына да родзічаў у Барысаў, дзе той выхоўваўся да

чыма, гэта паўглывала на выбар прафесіі: хлопец пажадаў стаць журналістам.

Аднак вось што значыць лёс: ён ідзе наймацца ў газету, блытае дзверы офісаў і трапляе ў офіс тэлеграфнага агенцтва. То быў 1906 год. ...Незадоўга перад тым, — у 1895 годзе знакаміты рускі фізік і электратэхнік Аляксандр Папоў прадэманстравуў сканструяваны ім радыёпрыёмнік. А ў 1897 годзе італьянскі радыётэхнік Г. Марконі падаў заяўку на вынаходніцтва спосабу тэлеграфавання без правадоў і пазней атрымаў патэнт. У 1901 годзе Марконі дамогся перадаць першую трансатлантычную радыёграму. З гэтага часу навінка замацавалася на ўсім амерыканскім ваенна-марскім флоце. А сам італьянец становіцца галоўным радыёаператарам у свеце.

З-за прагулу ў яўрэйскае свята Дэвід губляе працоўнае месца; аднак ён вельмі хваткі малады чалавек і трапляе прама ў офіс амерыканскага аддзялення кампаніі «Marconi». Дзе ў тым жа 1906-м знаёміцца з гаспадаром і становіцца... асабістым памочнікам Гюльельма Марконі. На працягу некалькіх гадоў юнак дасканала вывучае радыётэлеграф, наведвае лекцыі па электратэхніцы ў Інстытуце Прата, часцяком сядзіць у нью-йоркскай публічнай бібліятэцы. Дзякуючы гэтам у 1910-м яго прызначаюць менеджэрам і аператарам той радыёстанцыі, дзякуючы якой пасля гісторыі з «Тытанікам» Дэвід і стане знакамітым.

Ужо ў 1914 годзе малады чалавек працуе ў галоўным офісе кампаніі інспектарам радыёабсталявання судоў і берагавых пабудоў у гавані Нью-Йорка. І тут ён пачынае пакрысе ажыццяўляць даўно прядуманае: папулярызаванне радыё. Дэвід піша начальству дакладную запіску, у якой апісваецца план ператварэння радыё ў бытавы прыбор для трансляцыі музычных перадач...

кампаніі, дзе працуе Дэвід. У 1919 годзе фірма набывае амерыканскі радыёканцэрн RCA, створаны пад эгідай «General Electric»; Сарнаву прапанавана пасада менеджэра камерцыйнага аддзела. Карыстаючыся сітуацыяй, ён выцягвае на разгляд колішні план. ... удача! У 1920-м «музычная скрыня» (Music box) трапляе ў серыйную вытворчасць. А ў 1924-м амаль 2,5 мільёны амерыканцаў ужо з'яўляюцца ўладальнікамі цудоўнай навінкі.

Першая нацыянальная кампанія радыёвяшчання — NBC — з'яўляецца ў Амерыцы ў 1926 годзе, і створана яна вядома ж, канцэрнам RCA, прэзідэнтам якога з 1930 года працуе наш зямляк Дэвід Сарнаў.

Маючы і ўладу, і грошы, і розныя іншыя магчымасці, ён... займаецца стварэннем тэлебачання. Яшчэ ў 1929-м адбылося ягонае знаёмства з Уладзімірам Зварыкіным, Дэвід наймае таго на працу і дае магчымасць працаваць у сваіх лабараторыях. Праз 10 гадоў, у 1939 годзе, у час правядзення сусветнай выставы ў Нью-Йорку публіцы прадставілі тэлекамеру і тэлепрыёмнік. І зноў новая вайна пабытала ўсе планы, — выпуск навінкі адкладзены, а сам Дэвід трапляе на службу ў штаб генерала Эйзенхаўэра, дзе атрымаў чын брыгаднага генерала. Заводы ягонай кампаніі выпускаюць ваенную прадукцыю.

Толькі з заканчэннем Другой сусветнай вайны, у 1946 годзе, на рынку з'яўляецца 10-дзюймовы тэлевізар коштам 375 долараў. Навінка так спадабалася спажывцам, што праз 4 гады тэлевізар набылі больш за 7 мільёнаў чалавек. Палову з гэтай колькасці выпусціла RCA. А яшчэ праз два гады амаль... 50 працэнтаў амерыканцаў мелі тэлевізары!

Дзякуючы такому сапраўднаму буму дэвіялося ўводзіць сталае тэлевяшчанне. Доўгі

Аднак нечаканасць: публіка ўспрыняла гэта аб'ява. Цяжка сказаць, чаму каляровае тэлебачанне не зацікавіла спажывцоў. Магчыма, кампанія Дэвіда магла б нават пацягнуць банкруцтва, калі б не... Дысней. Так, той самы Дысней, мульцікі і паркі-атракцыёны якога стануць з цягам часу ўлюбёнымі забаўкамі мільёнаў дзяцей на ўсёй зямлі.

На NBC пачалі паказваць каляровую праграму «Чудоўны свет Дысней». У выніку ў 1963 годзе каляровае тэлебачанне прыносіла стомільённыя прыбыткі! Пры гэтым доля RCA на рынку продаж складала неверагодную лічбу ў 70 працэнтаў!

Хутка міналі гады, так жа хутка развіваліся тэле- і радыёвяшчанне. Нават па тым, што Дэвід Сарнаў на свае вочы пабачыў ажыццяўленне многіх сваіх планаў і задум, можна сказаць, што сапраўдны трыумф быў яшчэ наперадзе.

Ён дачакаўся паказу камерамі RCA выявы астранаўта Н. Армстранга, які крочыў па Месяцы. Зямляне радаваліся і шчыра віталі астранаўта, а разам з астатнімі радаваўся і трыумфаваў Дэвід Сарнаў. У тым жа 1969-м ён з лёгкай душой пакінуў адказную пасаду. Але насалода спакою была нядоўгай, — у 1971 г. наш зямляк спачыў вечным сном.

А кампанія RCA яшчэ доўга заставалася лідэрам на рынку бытавой электронікі. Ужо без ягонай прысутнасці ствараліся тут тэлевізары, якія аўтаматычна рэгулявалі настройку колераў, відэамагнітафоны і тэлевізары са стэрэагукам. І што цікава: у 1986 годзе RCA прадалі сваюму прародзічу — кампаніі «General Electric» (а тая, у сваю чаргу іншай). Аднак традыцыі якасці і выкарыстання высокіх тэхналогій, закладзеныя Дэвідам Сарнавым, захоўваюцца і дагэтуль.

Вольга МЕШЧАРАКОВА

Прызнацца, не верылася, што нашы чытачы станоўча ўспрымуць рубрыку "Фоталетапіс пісьменніцкага братэрства". "Час не той", — гаварылі мне. Але якраз час і пацвердзіў, што пісьменнікі зацікавіліся праектам, прапанаваным Уладзімірам Ліпскім і рэдакцыяй "ЛіМа". Глядзіш, неўзаветку і матэрыялаў зьбірацца на кнігу.

Чарговы ліст у рэдакцыю даслаў Пятро Фёдаравіч ПРЫХОДЗЬКА. Ён піша: "Пасля вяртання з Германіі і дэмабілізацыі з войска я працаваў карэспандэнтам газеты "Звязда", затым загадчыкам аддзела літаратуры ў рэдакцыі газеты "Літаратура і мастацтва". У той час

праходзіў тыдзень беларускай літаратуры на Украіне. Мне ўключылі ў дэлегацыю пісьменнікаў. У складзе нашай брыгады, якая праехала па ўсёй паўднёва-ўсходняй частцы братняй рэспублікі і выступала перад яе жыхарамі, былі Максім Танк, Іван Шамякін, Рыгор Няхай і аўтар гэтых радкоў. І вось у час выступлення перад студэнтамі педагагічнага інстытута ў Палтаве нас сфатаграфавалі мясцовы карэспандэнт. Назаўтра ж гэты здымак быў змешчаны ў абласной газеце."

Вось гісторыя з'яўлення гэтага здымка, якім Пятро Прыходзька вельмі даражыць.

В. ПАТАПЕНКА

ПАТАЕМНАЕ

"Домік вокнамі ў сад..." — песня ўжо чутая, але кожны раз яна прыносіць асаблівы настрой: ціха, паволі тугою агортваецца сэрца, аж неяк шчасліва яно мякне і вось-вось наплыве лёгкая сляза, а думка памагае гэтаму стану душы, шукаючы, з кім бы падлець гэтым думам, не надта ўжо і галасістым мужчынам, што так хораша і прачула агляваючы незваротную страту былога. Не, нікога няма ні побач, ні воддаль, хто б не тое што спяваў у гэты тужліва-прыемны момант, а хоць бы слухаў, яднаючыся з табою агульным сірочым пачуццём.

Дзе, дзе сябры, папличнікі, проста калегі, з кім можна было б перакінуцца душэўнымі словам, ці ў шчырай прыязнасці памаўчаць?..

"...домік вокнамі ў сад, дзе чакала нас мама..." Не домік, а хата, і вокны не ў сад, а на двор і на вуліцу. І сад — усяго дзве парэпанья раскарэкі-яблыні, адна груша-гіпушка і пара вішань. Праўда, вясною гэтыя перастаркі так убіраюцца ў бела-ружовую квецень, так граюць пчаліным роем, што іх святочная харашыня высвечвае, поўніць зыкамі ўвесь агарод і нават суседзю садзібу. А пад канец лета іх галіны хіляцца, трашчаць, кладуцца на лапушыстую траву, завальваючы яе, што гарбузамі, чырванашчочкімі пладамі. І няма сілы, каб сабраць, упарадкаваць такую шчодраць, адарыць вінёва-мядовым духам служылых гараджан, якім дарога да роднага дома ўсё даўжэе і даўжэе. Не цягне туды і самога, а калі і бываеш там, па нейкай неразгаданай прычыне хочацца хутчэй прамінуць гэты двор, праляцець неупрыкмет на машыне... Мо таму, што нейкі паскуднік аднойчы зламаў ломікам усе замкі, шукаючы гарэлкі, перавярнуў, разбурыў пакінуты гаспадыняй парадак, выпусціў з хаты яе жывы дух...

А помніцца... паставіла мама ў грубку чыгунок з картоплямі на вячэру, сама пайшла недзе на двор, а бацька сеў перад дзверцамі на нізкім ўслончыку, святло ад агню праз паддувала лыпае па падлозе, пырскае вугольцамі на бацькавы валенкі, водсветам гуляе па столі — светло не ўключаюць... Сын ляжыць на бацькавым ложку упрытык да ляжанкі і абое спяваюць.. Не, не гэтую пра домік, іншую, ранейшую, цяпер і не ўспомніш, якую з тых паўсядзённых, якімі поўнілася хата, што гучалі на сенажаці і полі. Ціха, без натугі, не заўседы каб суладна, але прыслухоўваючыся адзін да аднаго, каб не забегчы наперад, не збіцца, спяваюць удвух, аддаючы дому тое лепшае, што заўседы ёсць у чалавеку...

Маці заходзіць і яе клопат цішэе, яна не складае на спачын рукі, але спраўляе апошняю работу без грукату, нячутна — слухае. Якая б ні была песня сумная, жаласлівая, але гаркаты ад яе няма, толькі светлае спакойнае пачуццё... Праз дзірачкі ў дзверцах, праз паддувала цягнецца ў агонь паветра, а з ім і

мелодыя і праз комін з дымам узлятае над дахам, сцелецца за ветрыкам на суседні двор і, мусіць жа, чутна і там, і яе з маўкліва ўдзячнасцю прымаюць як дармавы падарунак. Людзі, жывучы побач, не абыходзіцца без пазыкі — ці якой капейчыны, ці каліва солі — а вось песню дораць так, без просьбы, ад душэўнай шчодрасці — падстаўляюць толькі вушы.

От бачыцца здалёк, за прыгоркам, дзе круціўся некалі, увіхаўся млын, спалены ў ваіну партызанамі, жне ячмень маладая жанчына — адна, адна на ўвесь як вокам кінуць загон, але ў тым, як яна гнецца, захопваючы сярпом пук сцяблін, як разгінаецца, перавязваючы сноп, не відно ні стомы, ні журбы — яна спявае, смела, вольна на ўвесь голас: "...на нём погони золотые...". І песня падахвочвае не толькі яе, а вунь праезджы дзядзька нацягнуў лейцы, цішыць хаду загрызенага гілямі і машкарэчаю каня, прыўзняў пляскавую шапку, паварочвае галаву — слухае: лашчыць душу сваім успамінам.

А во пара пастушкоў, гадкоў мо па сем, гоняць свіней пад дубы і так па-птушынаму заліваюцца, што ніяк не падумаеш, што мама выправіла іх сюды насуперак іх жаданню; такі ўжо стан доўга нудзіцца, яе вабіць увесь навакольны свет, яна радуецца кожнай жыццёвай праяве. Ці не таму ўспаміны маленства — гэта ўспаміны радасці.

Як ні трэ, ні круціць нядоля чалавека, але надыходзіць нейкая хвіліна, калі ў яго без бачнай прычыны нечакана збягуць з твару маршчыны, бліснуць гарэзліва вочы і губы распаўзуцца ва ўсмешцы...

Зыбатымі цэнямі на спачын крочыць дзень спелага лета, ападае задуха і абвіае ледзь чутна ля сажалкі паколання іржышчам лыткі гаючая прахалода — па грэблі вяр-

таюцца дамоў са жніва жанкі; доўгі парны дзень забраў усе сілы, цяжка нават рукі падняць, каб прынасаць валасы, перавязваць хустку... Але вось адна, цягнуўшы па патрэсканых губах рукавом, раптам кікікае, нібы кнігаўка, і сухім голасам выводзіць: "Не ўсе лугі пакошаны...". За ёю прыладжваецца другая, трэцяя, і ўжо ўвесь гурт, ускінуўшы на плечы граблі, выпускае перад собою песню як блашавенне прахату дню, як вестку шчаслівага вяртання дадому.

І няма ўжо сярод іх ні лядашчых, ні скарлівых, толькі дзіцячая шчырасць на прасветленых тварах і лагода. Ідуць гаспадыні!

І пачуўшы іх галасы, нават самы закарэлы ў будзённасці мужык ўстрапянецца, пашавеліць губамі, успамінаючы забытае — і ўбачыць сваю гаспадыню такой, каля якое ён некалі круціўся, чырыў пеўнёвым крылом.

Песня, як нішто іншае, яднае людзей. Вунь колькі сабрала яна на стадыёне — цэлыя тысячы; дынамікі разносяць яе па ўсіх сектарах і пад яе рытм у агульным узбуджэнні лёгкія ногі падскокваюць у вузкіх праходах паміж лаўкамі, агоньня да плеч рукі разам ускідаюцца ўгару. Адзіны парыў, адзінае захопленне.

Моладзь, падлеткі.

Вунь з краю ля лесвічнага маршу зусім яшчэ дзіця — акселерацыя выягнула яе над старэйшымі, ды яшчэ не акругліла прыкметамі жаночкасці, але ўжо ў прадчуванні нечага нядзведанага, прыгожага, яна прыкрывае вочы, выстаўляючы няўмелую афарбоўку павек, падладна хітаецца пад узвывы сінтэзатара, як лазінка пад ветрам... Яна не бачыць, як іхны кумір саскоквае з памоста, бяжыць да трыбун, трымаючы ля рота, як эскімо, мікрафон, бяжыць, каб яшчэ шчыльней паяднцаца...

Музыка — вышэйшая праява творчага пачатку чалавечай сутнасці, яе гарманічны лад. Яна ўздымае чалавека з нізкага да высокага, акрыляе надзею, гоіць раны, высвечвае шлях у адвечным пошуку шчасця.

А чаму ж там, на стадыёне, яна штурхнула юных, прагных у страшэнны правал, у зварыную прорву? Мо таму, што гучала там не музыка, а яе ўпадобенне рыку д'ябла, ад якога шапелюць падатлівыя душы, падаюць у бяспамяцтва, і неакрэплы малалетні розум не смеліцца процістаяць ганебнаму пачуццю? А мо гэта проста сляпяя сіла натоўпу, крытычная маса якога ад любога гуку, штуршка дэтаніруе, узрываецца агульным вар'яцтвам?

Ды вось прыпамінаецца іншы канцэрт, таксама на арэне, на арэне цырка... Па-баскетбольнаму высокая светлавалася салістка ў чорнай спадніцы і белай карункавай блузцы, пранізана тысячамі вачэй бярэ ў рукі мікрафон і мяккім свайкім голасам кажа колькі слоў пра свой аркестрык і пачынае спяваць. Песні знаёмыя, любімыя, ды быццам бы раней і не чутыя; зала ўраз перастае шамацець шакаладнаю фальгою, кашляць; увесь аромністы амфітэатр меншае, сціскаецца, знікае, і ты ўжо сам-насам з гэтай чароўнай жанчынай, уваскрэслай пасля страшэннай аўтакатастрофы, заварожана слухаеш яе і быццам не чуеш — нешта мроіцца сваё, святое, забытае...

"...один раз в год сады цветут..."

Гэта цяпер можна разбіраць той канцэрт, успамінаючы. Тады ніякіх разгадак, толькі халадок на спіне, казытанне ў носе і шчаслівае забыццё. З суседняга раду памкнулася нешта сказаць знаёмая жанчына, пэўна ж, пахваліць артыстку, ды чуць іншы голас быў яе ў стане і міжволі непрыстойна адварнуўся. І потым, ідучы дадому, знарок пешшу, баяўся, каб хто не сустрэўся, каб не выплохнуць з перапоўненае душы хоць кропельку таго дзівоснага настрою.

"...домік вокнамі ў сад... дзе пайшло усё на знос..."

Славуты некалі на ўвесь Саюз спявак неяк пахваліўся-панівіўся: "Я спяваю не голасам — сэрцам."

А чым жа спявае сённяшня безгаласая эстрада? Пячонкай, селязёнкай? Нядаўна захопленне аднаго апантанага меламана, які нясупынна трансліраваў са свайго падваконня на ўвесь двор сваіх ідалаў, закончылася трагічна: нехта шпурнуў у вакно гранату...

Няўжо мелодыя здольна выклікаць такую агрэсію? Хіба яе гармонію расшчэпілі, як атам, і яна ўжо тоіць у сабе смяротны зародкі?

Міхась КЛЕБАНОВІЧ

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР

Анатолий
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана
БЕРАСЦЕНЬ,

Леанід
ГАЛУБОВІЧ,

Наталля ДЗЯНІСАВА,

Віктар КАВАЛЁЎ,

Вольга КУРТАНІЧ,

Віктар ПАТАПЕНКА —
намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-79-65
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

Электронны адрас:
e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнэце —
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыі
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
кам'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 2385
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падлісан у друк
11.08.2004 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 1197

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12